

Immigració i mercat de treball a la Unió Europea: una relació complementària?

Juan ORTEGA ORTIZ

Introducció

Des de finals dels anys 80 coincideixen als estats de la Unió Europea (UE) dos fenòmens crítics: un creixent atur estructural i una gran pressió migratòria, cosa que crea una greu situació de crisi social i política manifestada en un augment d'actituds xenòfobes i racistes, que ha degenerat en esclats sangnants a diversos països europeus. La percepció popular, en temps de recessió, dels que són diferents com a enemics ha portat a la criminalització de l'immigrant, que passa a ser l'origen de tots els mals de la societat (augment de la delinqüència, de la drogoaddicció, de l'atur...). Els governs han reaccionat davant d'aquesta situació amb l'aplicació de polítiques restrictives respecte la immigració, una política de fronteres tancades que ha endurit els requeriments per a la concessió de drets humanitaris com l'asil. Però el perill de les migracions no es percep només com exterior; a l'interior dels diferents estats europeus hi ha importants contingents de població d'origen estranger que, malgrat haver pogut accedir a la nacionalitat del país d'acollida, continuen essent identificats com diferents pel color de la seva pell o per la seva cultura. Contra aquests han brollat diferents opcions polítiques d'extrema dreta que tenen en el rebuig de l'immigrant el principal punt del seu programa polític. Aquesta fórmula, d'innegable èxit popular, existeix a tots els països de la UE, integrant-se a uns com corrent extremista de partits majoritaris i creant a d'altres el seu propi partit.

Una de les propostes més popular és l'expulsió dels treballadors estrangers, amb l'excusa que roben als nacionals el seu lloc de treball. Aquesta proposició no és actual ni privativa dels corrents d'extrema dreta, sinó que és una actualització de les lleis de retorn que es van aplicar a Europa darrera la primera crisi petrolífera, tancant amb la política de fronteres obertes que, des de la segona guerra mundial, es va aplicar a l'Europa central.

Aquest treball que encetem pretén l'anàlisi d'aquest fenomen de rebuig al treballador estranger, així com trobar la incidència real de la immigració sobre el treball dels nacionals. Aquest tema enfronta dues postures bàsiques. D'una banda, la que afirma que els immigrants entren en el mercat de treball en competència directa amb els treballadors nadius i, en conformar-se amb menys salari i pitjors condicions laborals, els hi treuen. Per altra banda, la immigració respon al cobriment d'una part de la demanda de mà d'obra que, per les seves condicions de precarietat i baixos sous, es troba disponible. La nostra hipòtesi coincideix amb aquesta última teoria. El mercat de treball ha transformat la seva estructura, terciaritzant-se, cosa que ha creat tot un seguit de llocs de treball que demanen gran flexibilitat oferint baixos sous. Els treballadors nadius, afavorits per la possibilitat d'acollir-se a diferents tipus de subsidis socials, es poden permetre rebutjar aquests treballs, en espera d'una millor oportunitat, passant aquests als immigrants.

L'objecte d'estudi són els 15 estats membres de la UE, malgrat que per a certes anàlisis i donada la recent incorporació d'Àustria, Finlàndia i Suècia, només farem referència als socis anteriors a l'última ampliació.

L'estudi s'estructura en tres apartats bàsics. El primer fa una breu anàlisi de les actituds socials i polítiques envers la immigració a Europa, que ens oferirà una primera imatge del problema. El segon tracta de trobar l'existència d'una relació directa entre immigració i atur, amb l'examen de l'evolució temporal d'ambdues variables i una anàlisi de les característiques de l'atur a l'Europa dels quinze. El tercer prova de valorar la significació de la població immigrant al conjunt de l'economia, però també de la societat, amb especial interès sobre el seu comportament davant els canvis socioeconòmics dels anys noranta.

Precisions metodològiques

L'anàlisi que presentem és bàsicament orientativa, perquè la fiabilitat i, sobretot, la comparabilitat de les dades recollides es troben molt lluny d'ésser correctes. La manca d'harmonització en matèria estadística entre els estats membres de la UE fa que els resultats que podem extreure del seu estudi siguin només aproximats, malgrat el seu innegable interès. Les principals disfuncions estadístiques que hem trobat han estat:

- a) Una manca de conformitat a les definicions de les diverses variables que comprèn la nostra anàlisi, atur i migració internacional fonamentalment.
- b) Les diferències en el tipus de recollida de dades utilitzat segons els països, registre o enquesta, fan que la seva comparació sigui metodològicament incorrecta.

c) Respecte als demandants d'asil, només Portugal inclou tot el contingent com immigrants, mentre que la resta d'estats només comprén una part.

d) Els refugiats són comptabilitzats com a immigrants, sense que hi hagi possibilitat d'identificar-los separatament a molts estats.

e) Hi ha una manca de disponibilitat de dades a certs estats. França no proporciona dades sobre emigració internacional i a Espanya l'emigració internacional només comptabilitza com a emigrants els nacionals.

La manca d'estadístiques nacionals per a certs temes fa que se n'ofereixi una anàlisi parcial, que es reduirà als estats dels quals posseïm dades. Generalment els estats del nord i centre d'Europa disposen d'un banc de dades més complet que els països meridionals, fet que suposa que les conclusions extretes d'anàlisis parcials, en fer-se extensives al conjunt de la UE, s'hagin de prendre amb prudència.

1. Europa davant la immigració

La immigració és un dels reptes més importants que afronta la societat europea. El debat encetat davant aquesta problemàtica, mediatitzat per la crisi política i econòmica, ha determinat accions que, lluny de resoldre el problema, semblen eludir-ho, plantejant solucions de caràcter limitat per a un fenomen molt complex i en constant creixement. Les actituds del govern i la societat i les seves conseqüències són tractats a continuació, oferint informació sobre la tendència general, amb exemples particulars que sintetitzen la disposició comú.

Les polítiques migratòries

Durant l'època de les grans migracions de mà d'obra a Europa, cada estat adoptava un tipus de política migratòria en funció de les seves necessitats. A l'actualitat, i malgrat no existir una política migratòria europea comuna, cada vegada els estats adopten mesures que, independentment de la ideologia dels partits que les prenen, de la importància de la seva població estrangera o de les seves taxes d'atur, són molt semblants. La principal preocupació política no són els immigrants que resideixen a Europa, sinó els futurs. Segons Zimmermann (1994, p. 13) hi ha entre 5 i 15 milions d'immigrants potencials cap a Europa, producte tant de la desmembració política i socioeconòmica dels països de l'Est, com de les cada vegada majors diferències econòmiques entre el món subdesenvolupat i Occident, sense comptar els possibles refugiats polítics o d'àrees en guerra.

Els governs europeus neguen insistentment la seva condició de països d'immigració, adoptant al mateix temps mesures per aturar-la. En projecte hi ha l'elaboració d'una política europea d'asil i una insistent demanda d'instituir una política conjunta d'immigració. Les principals variacions portades a terme els últims anys han estat:

a) La renovació de les lleis d'estrangeria. La nova llei alemanya, en vigor des de gener de 1991, és molt explícita respecte als seus objectius, afirmant que la immigració suposaria «la renúncia a una societat homogènia, definida en els seus elements essencials per la pertinença a la nació alemanya» (Hoffmann, 1994, p. 159). Aquests elements de manteniment de la homogeneïtat cultural i ètnica de l'estat, aplicable també als estats de Finlàndia i Noruega, són conceptes sospitosos de racisme.

b) Modificacions sobre l'entrada d'estrangers, efectuades l'any 1993 a Bèlgica, França i els Països Baixos, amb un projecte suec per al 1995. Fonamentalment modifiquen les normes per al reagrupament familiar, establint un període mínim perquè es pugui portar a terme; reforcen els procediments d'expulsió dels immigrants irregulars o que hagin delinquit, i limiten les entrades per concessió d'asil. A Espanya s'aplica des del 1993 una política de quotes que pretén controlar el flux d'arribada i impedir la immigració il·legal.

c) Modificacions dels procediments per a la resolució de les demandes d'asil, reglades per la Convenció de Ginebra de juny de 1951 i el protocol de les Nacions Unides de gener de 1967, seguint les regulacions establertes al Tractat de Maastricht. Els objectius són l'acceleració dels tràmits, la denegació de les demandes poc fonamentades i alleugerir l'expulsió en cas de resolució negativa. Aplicades a França, Bèlgica, Luxemburg, Dinamarca, Portugal, Espanya, Països Baixos, Àustria, Regne Unit i Finlàndia, aquestes mesures han aconseguit una important reducció en l'acceptació de les demandes d'asil, que ha passat a ser d'un 10% a Bèlgica, 28% a França i 4% a Alemanya, tot i que la meitat són europees, iugoslaves i romaneses principalment.

d) Lluita contra la immigració clandestina amb controls més estrictes a les fronteres exteriors de la Unió Europea i establint inspeccions de treball i controls d'identitat a l'interior del territori.

L'adopció d'aquest conjunt de mesures ha aconseguit a partir de 1992 una reducció en l'entrada d'immigrants pels canals tradicionals, però no ha pogut aturar l'increment de les demandes per reunificació familiar i la immigració clandestina. Així mateix molts treballadors temporals han passat a ser permanents, malgrat que sigui de forma il·legal, per por de no poder tornar a entrar si marxen al seu país.

El fracàs de la integració

Al període de les grans migracions, després de la segona guerra mundial, es considerava que la immigració es trobava regulada pel «principi de rotació» (Hoffmann, 1994, p. 158), i que els treballadors estrangers, després d'un període a l'estat d'acollida, tornarien als seus països, essent substituïts amb l'arribada de nous immigrants. Aquesta percepció va portar, durant un llarg període de temps, a un baix nivell en les polítiques d'atenció i integració dels immigrants, causa de molts dels problemes actuals. La transformació de la immigració temporal en permanent, l'aparició de les segones i terceres generacions

i la diversitat geogràfica dels immigrants incrementen les dificultats per a la seva integració i el seu accés al mercat de treball i a l'educació.

A Europa existeix una major pressió que als Estats Units per assimilar els seus immigrants, que vol impedir la creació de guetos; tot i això, no s'ha aconseguit integrar els seus immigrants no europeus. Aquest fracàs té diferents causes segons els països. A Alemanya, amb un codi de la nacionalitat fonamentat en el dret de sang, els immigrants no germànics ho tenen molt difícil per accedir a la nacionalitat alemanya: 15 anys de permanència al país per als adults i 8 anys per als menors, sempre que renunciïn a la nacionalitat precedent, cosa que fa que no tinguin drets polítics, passant a ser ciutadans de segona. Al Regne Unit s'organitzen comunitats separades apostant per la multiculturalitat, però amb facilitat per accedir a la nacionalitat; tanmateix a finals de la dècada dels vuitanta van haver d'admetre el fracàs d'aquest model, reconeixent la necessitat d'afavorir la integració. Els esforços assimilacionistes de França no s'han vist recompensats per l'èxit en el cas de les comunitats no europees, tot i permetre un fàcil accés a la nacionalitat (fins la reforma del codi de nacionalitat el 1993), ja que ha tolerat el desenvolupament de greus desigualtats socioeconòmiques entre la població estrangera, principalment la no europea, i la nacional. Als Països Baixos es va afavorir en un principi el manteniment de les diferents cultures de les minories ètniques, i es van trobar amb importants problemes d'atur i de fracàs escolar entre la població immigrant i la seva descendència; en l'actualitat han canviat cap a fórmules d'integració, que inclouen, des del 1990, polítiques de discriminació positiva, amb la voluntat d'integrar els estrangers al mercat de treball, i introduir-los a l'administració pública i la policia.

La situació d'inferioritat socioeconòmica de l'immigrant greus problemes d'ordre social, principalment entre els joves de segona i tercera generació. La primera generació comparava les condicions del país d'acollida amb les del seu país d'origen i les trobava positives, però les generacions següents no tenen la possibilitat de comparació amb la terra dels seus pares, que probablement no coneixen, sinó que comparen amb la situació de la població nacional, trobant-se exclosos i discriminats, situació que crea un «potencial de rebel·lió» (Dohse, 1982, p. 413). Les dificultats per accedir al sistema educatiu de grau superior, el major percentatge d'atur juvenil entre els immigrants i la seva pitjor situació quan entren al mercat laboral, producte de defectes als sistemes d'integració social i laboral, han creat una situació real de discriminació que fa existir una gran discrepància entre les expectatives del jove immigrant, les mateixes que les de qualsevol jove de la seva edat i les perspectives reals (Dohse, 1982).

Xenofòbia i racisme, el creixement del rebuig

Creixen cada vegada més les actituds xenòfobes i racistes als nostres estats, producte tant de la crisi econòmica com de la crisi política que minen les arrels de la nostra societat. Els atentats de Solingen i Mölln, localitats alemanyes on

van morir cremades vuit dones i noies turques a mans de grups de caps rapats, no han estat esdeveniments únics, ja que entre el 1990 i el 1993 van morir 44 persones a Alemanya per accions semblants, ni tampoc no és un fenomen exclusiu dels alemanys. Els caps rapats van nèixer als barris obrers de Londres als anys 70, donant-se a conèixer pels seus atacs a minories ètniques a les quals feien responsables de l'atur dels joves anglesos. Després es van escampar per tota Europa amb el seu missatge d'intolerància i violència. A Portugal els atacs racistes han provocat vuit morts els últims sis anys, a Àustria s'han fet freqüents els atacs amb carta bomba contra persones d'origen immigrant i a Espanya la violència i el racisme contra les minories ètniques, principalment gitanos i marroquins, no és un fenomen estrany. Però aquest no és un sentiment que només afecti a un grup marginal de la població. A Espanya, una enquesta del Centro de Investigaciones Sociológicas del 1994 va evidenciar que un 5% de la població espanyola era racista militant, i que el 11% votaria a un partit racista. La mateixa font diu l'any 1995 que un 74% creia que la presència d'immigrants suposava una baixada dels seus salaris, i un 58% que treien llocs de treball als nacionals. A Alemanya una enquesta de 1993 de l'Institut Emnid manifestava que el 35% dels alemanys declarava comprensió per l'actitud criminal de l'extrema dreta envers els estrangers.

Aquesta malaltia social té una projecció política en l'avanç dels partits ultradretans i dels sectors radicals als partits majoritaris. Àustria ha vist com el xenòfob partit radical que lidera Jorg Haider aconseguia, a les eleccions legislatives de 1994, el 22,6% dels vots, amb el seu lema «Àustria primer». A Bèlgica la ultradreta aconseguix el 8% dels vots, i va en augment, amb importants èxits a Anvers (26,7% dels vots a les legislatives de 1995). Mentre avança a Àustria i Bèlgica, s'estabilitza a França en el 10% dels vots, i presenta una reducció a Alemanya i el Regne Unit (o una integració a la dreta dels partits conservadors).

Una síntesi de tot el que s'ha dit parla d'una actitud governamental restrictiva respecte a la immigració que, conscientment o no, culpabilitza l'immigrant davant la societat. Aquesta percepció s'agreuja per un creixent augment de la marginació de les minories ètniques, a causa del fracàs de les polítiques d'integració social i econòmica, amb processos de desvertebració de la resta de la societat, que es dualitza i radicalitza, amb un auge dels moviments fonamentalistes dels immigrants i ultradretans dels nacionals, que porten ineludiblement a l'enfrontament violent, i, per tant, al trencament de la societat.

2. Existeix una relació directa entre atur i migracions?

La teoria econòmica clàssica valora positivament la lliure circulació de factors econòmics, quan les despeses socials i d'adaptació no són superiors als beneficis. Tot i això els aspectes econòmics de les migracions no han estat prou estudiats a Europa, en contrast amb l'exhaustiva anàlisi efectuada al Estats

Units, que no és aplicable directament al vell continent a causa de les diferències quant a flexibilitat del mercat de treball, nivell d'atur i política social (Zimmermann, 1994). Dels estudis econòmics efectuats als Estats Units als anys vuitanta per G.J. Borjas, Grossman i Briggs i Tienda es dedueix que l'impacte dels treballadors estrangers sobre els salaris i l'ocupació dels treballadors nacionals són mínimes, siguin negatives o positives (SOPEMI, 1994). Els mateixos treballs posen de manifest l'escassa capacitat dels immigrants per substituir els treballadors nadius, malgrat que les següents generacions podrien entrar en competència amb ells. Els immigrants ja presents a l'estat d'acollida són el sector del mercat de treball més afectat per l'arribada de nous contingents d'immigrants, a causa de la seva concurrència. Segons G.J. Borjas la diferència de sexe és més decisiva per a la determinació dels salaris que la nacionalitat (SOPEMI, 1994). Al cas europeu existeix menys unanimitat en quant als febles efectes dels immigrants al mercat de treball i a la seva complementaritat. Segons Zimmermann (1994, p. 178) s'han detectat majors taxes d'atur entre els treballadors nacionals als sectors industrials on la presència d'estrangers és més freqüent, així com disminucions de salari. El principal problema de tots aquests estudis és la utilització d'un model de producció neoclàssica de competència perfecta, sense tenir en compte les rigideses del mercat de treball i dels salaris, amb un horitzó temporal molt curt.

Quant als efectes macroeconòmics de la immigració, els estudis més recents han trencat amb la teoria predominant els anys 50 i 60 que considerava que la immigració havia estat el motor de l'economia. A l'actualitat es reconeix el seu paper positiu al creixement econòmic, però no en la productivitat i en el desenvolupament de la renda per càpita, a causa, principalment de la seva baixa qualificació. Els principals efectes positius del treball estranger sobre l'economia són l'augment de la flexibilitat del sistema productiu, gràcies a la seva mobilitat, que el permet d'adaptar-se ràpidament a les transformacions de l'economia, i el seu efecte amortidor de les crisis conjunturals, ja que en ocupar el sector secundari del mercat de treball pateixen la crisi abans que els nacionals, amb un efecte estabilitzador. La combinació d'aquests trets la fan molt vulnerable a l'atur, però també la transformen en un factor imprescindible del sistema productiu, al qual permet una ràpida resposta a les fluctuacions conjunturals (SOPEMI, 1994).

Migracions i atur, corresponents o independents?

L'anàlisi de l'evolució de la immigració i l'atur permet l'observació de coincidències temporals entre ambdues variables que, si bé no autoritzen a realitzar una identificació causa-efecte, sí que serveixen d'orientació per al desenvolupament d'aquest estudi.

Les dades preses per a la nostra comparació són el saldo migratori i el percentatge d'atur. El saldo migratori té diferents accepcions segons els països: uns estats el prenen com la diferència entre immigració i emigració; per altres és la

diferència entre la població a principi i a final d'any sostraiant naixements i defuncions; els més, simplement fan una estimació. No obstant l'heterogeneïtat dels sistemes de càlcul, el saldo migratori permet contemplar amb més realisme quina és la pressió que els moviments migratoris efectuen a l'estat d'acollida.

La comparació entre l'evolució de l'atur i la variació temporal de la immigració representada pel saldo migratori pels 15 països de la UE, que es troben en un annex gràfic al final d'aquest treball, permet extreure tot un seguit d'observacions:

a) El comportament d'ambdues variables no és paral·lel. L'atur presenta des de la primera crisi petrolífera un augment constant, amb tres cims que es corresponen a les dues crisis petrolieres i a la recessió de principis dels noranta. El saldo migratori presenta una altra dinàmica, lligada a l'existència de dos grups de països. D'una banda els estats del sud d'Europa, més Irlanda i Finlàndia, amb un passat molt proper com a països d'emigració, que van satisfer gran part de la demanda de mà d'obra dels països del nord i centre d'Europa. Tanmateix el ritme de les migracions s'ha trobat, com l'atur, molt lligat a l'evolució de l'economia. Als períodes de recessió els països d'acollida van tancar les seves fronteres a les migracions, adoptant mesures complementàries per impulsar el retorn dels immigrants als seus països d'origen. Així, els països d'emigració van rebre importants contingents d'emigrants que tornaven a casa. Aquest moment va suposar un punt d'inflexió en el comportament migratori d'aquest grup de països, ja que en finalitzar la crisi la sortida de treballadors es va veure molt reduïda, tot i persistir grans diferències socials i econòmiques amb els països del nord. Les principals causes d'aquest canvi de model van ser un notable creixement de l'activitat productiva i la inversió, sobretot els anys vuitanta, la millora del nivell i qualitat de les prestacions socials i, en incorporar-se a la Unió, la menor competitivitat davant els nous immigrants d'origen magrebí i europeus orientals, a causa de les seves menors exigències laborals (Serrano i del Sur, 1992). Als anys noranta només Portugal ha mantingut saldos migratoris negatius.

b) El punt d'inflexió a partir del qual les taxes d'atur van començar a augmentar coincideix amb el final del primer període de grans migracions, quan els països d'acollida van adoptar mesures per impulsar el retorn dels immigrants als seus estats. A Alemanya la política adoptada per fer front a la greu crisi econòmica dels anys 1974-1976 va contemplar:

- Restriccions en la concessió de permisos de treball, donant prioritat als treballadors alemanys. Els estrangers sense permís de treball només es podien ocupar quan no hi havia disponible cap treballador alemany o comunitari.
- Discriminacions en la concessió del subsidi d'atur i els ajuts als aturats.
- Restriccions a la residència dels estrangers en atur, podent restar al país com aturats només un any, que es reduïa a dos o tres mesos si havien de recórrer a l'ajut social.

A més d'aquestes disposicions, els estrangers van ser discriminats també al lloc de treball. Entre setembre del 1973 i juny de 1977 van perdre el seu lloc de treball 702.588 estrangers. Per sectors van sofrir pèrdues més proporcionalment importants. A la indústria transformadora es va perdre entre juny de 1974 i juny de 1977 un 41,7% del treball estranger, quan el seu pes al sector era del 15,8%. En total,

durant aquest període la disminució total de treballadors estrangers va ser del 47,4%, i més d'un 50% si tenim en compte les hores treballades (Bohse, 1982).

c) El comportament de l'atur i les migracions depenen, fonamentalment, de l'evolució de l'economia, almenys fins a mitjans dels vuitanta. Des d'aleshores, l'entrada d'estrangers als països de la UE com a conseqüència de la disgregació de les estructures socioeconòmiques i polítiques dels països de l'est europeu i l'envelliment de la població immigrant, ha introduït un fort component social en les migracions (Tapinos, 1993). Les immigracions, no obstant la recessió econòmica, han experimentat un sensible augment amb un seguit de variacions respecte a la situació precedent: no estan lligades a l'evolució del mercat de treball; els immigrants temporals s'han convertit en permanents, incrementat-se els moviments de reunificació familiar, amb l'aparició de les segones generacions; ha augmentat el nombre de refugiats i les peticions d'asil, així com el nombre d'immigrants il·legals, com a resposta a l'augment de les dificultats per a una migració corrent, i s'ha incrementat notablement l'arribada de treballadors altament qualificats, com a conseqüència de la internacionalització de l'economia i del desenvolupament de les multinacionals. Aquest canvi de dinàmica marca el desenvolupament de les immigracions en la dècada dels noranta.

d) La teoria que lliga elevades taxes d'immigració amb augment de l'atur es veu desmentida amb l'anàlisi de les gràfiques de l'annex, on s'aprecia que els països que pateixen més altes taxes d'atur, Espanya (24,2%, 1994), Irlanda (15,7%, 1991) i Finlàndia (13%, 1992), han mantingut un nivell d'immigració molt baix, essent fins als vuitanta països d'emigració.

e) No tota emigració té com a objectiu la inserció en el mercat laboral del país d'acollida. Els moviments de reunificació familiar i les demandes d'asil han sofert un important increment. Així mateix existeix una tradició de migrants per estudis a França, Regne Unit i altres, i recreativa a Espanya i Itàlia.

Quadre 1
Distribució dels immigrants per objectiu (1992)
(en milers)

	Treballadors	Demandants d'asil
Alemanya	408,9	438,2
Àustria	57,9	16,2
Bèlgica	4,4	17,3
Dinamarca	2,4	13,9
França	46,2	28,9
Regne Unit	30,1	32,3

Font: Sopemi, 1994

El quadre 1 compara les xifres de demandants d'asil i de treballadors que entren a certs països de la UE. La comparabilitat de les dades és difícil, ja que els mètodes de càlcul han estat diferents en cada ocasió. A les dades sobre

treball, Luxemburg i Àustria inclouen els estrangers residents que s'incorporen per primera vegada al mercat de treball, i Bèlgica, Dinamarca, Regne Unit i França no inclouen –o ho fan parcialment– els ciutadans d'estats de la UE. Tanmateix aquest quadre ens permet d'observar la importància dels demandants d'asil en relació als treballadors, malgrat acceptar que hi ha molta immigració econòmica disfressada d'asil. Igualment els moviments de reunificació familiar són molt importants. El 1988 van compondre el 17,7% dels permisos de residència a Itàlia i el 1991 el 34,8% del total d'immigrants arribats a França.

Concloem negant l'existència d'una relació directa, almenys a gran escala, entre atur i immigració. Les raons en què basem la nostra proposició són els desenvolupats a les pàgines anteriors: manca d'un paral·lelisme en el seu comportament al llarg del temps, amb una gran disfunció a mitjans dels anys setanta entre unes taxes d'atur en increment i una immigració decreixent; la immigració no depèn des de mitjans dels vuitanta de l'evolució econòmica, sinó que ha introduït un fort factor social, i, finalment, que els països amb major aflluència d'immigrants no coincideixen amb els estats amb les més elevades taxes d'atur.

La incapacitat del sistema econòmic per crear llocs de treball

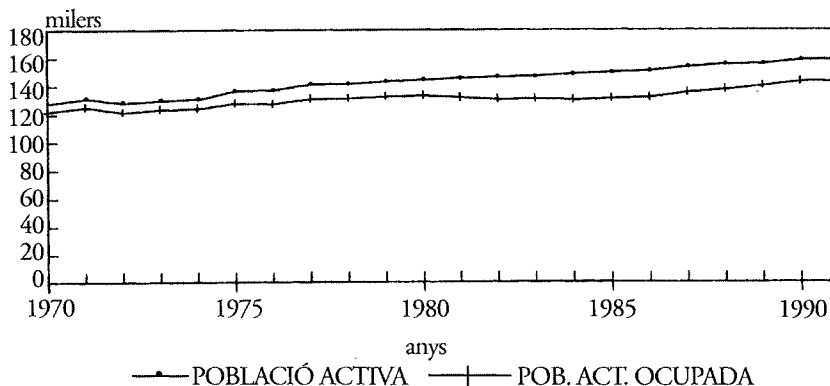
L'atur a Europa ha esdevingut estructural. El sistema econòmic vigent no té capacitat, ni tant sols en períodes d'alta econòmica, per donar treball a totes les persones que en demanen. Al contingent d'aturats existent s'incorporen els nous actius, creant una gran bossa de desocupats. Cada vegada la distància entre població activa i població activa ocupada és major, segons s'aprecia a la gràfica 1, sobretot darrera la segona crisi petrolera. Hi ha factors no econòmics que han portat a un major increment de la població activa, com són la major participació de la població femenina en el mercat de treball, sobretot als països del sud d'Europa, i l'accés dels joves, producte de l'explosió demogràfica dels seixanta. Tot i això, les causes del baix ritme de creixement de la població activa ocupada estan en funció de l'evolució de l'economia els últims anys.

Les taxes d'atur varien considerablement a dintre del conjunt dels països de la UE. Entre els valors màxims d'Espanya (24,2% al 1994) i els mínims de Luxemburg (1,6% al 1992) hi ha tot un seguit de diferències històriques, polítiques, econòmiques i socials que proven l'heterogeneïtat dels components de la UE. Diferències que també trobem a un nivell inferior, a dintre dels estats, amb nivells d'atur superiors al 20% en les àrees més deprimides d'Espanya, Itàlia i Irlanda.

L'atur europeu es caracteritza pels elevats nivells d'atur femení i juvenil i pel pes dels aturats de llarga durada i de no qualificats:

– L'atur femení, tot i tenir les dones una taxa d'activitat inferior als homes, compona la meitat de la població aturada. La taxa d'atur femenina era d'un 12,2% el 1993, sensiblement superior a la masculina, 9,4%. Aquesta situació es dona a tots els països de la UE, excepte al Regne Unit i Suècia.

Gràfica 1
Unió Europea (12), evolució de la població activa i de la
població activa ocupada 1970-1991

Font: OCDE (1994a). Per Grècia manquen dades de 1970 a 1976 i per als Països Baixos des de 1970 a 1974

– La taxa d'atur dels joves actius menors de 25 anys és molt elevada, un 20,8% el 1993, i afecta més les dones (21,3%) que els homes (20,3%). Aquest col·lectiu de joves té un elevat pes al total d'aturats amb un 35%. Entre els joves aturats, un 40% cerca la primera ocupació, un 43,5% les dones i un 36,9% els homes.

– Un 44% dels aturats europeus porten més d'un any en aquesta situació, i un 23,6% més de dos. Existeixen grans diferències segons els estats: 58,2% a Itàlia i 59,1% a Irlanda, contra un 25,2% a Dinamarca. Dintre d'aquest bloc es troben a molts menors de 25 anys, de forma que un 35% del total d'aturats de llarga duració no han treballat mai.

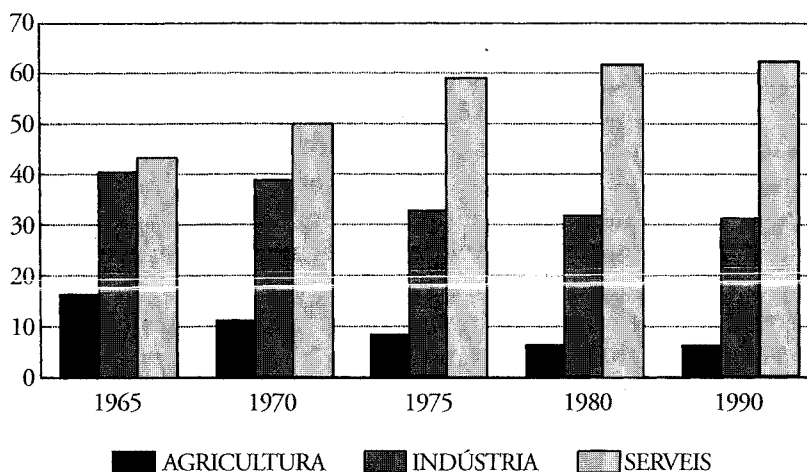
– Es disposen de poques dades sobre la qualificació dels aturats, i cap que sigui comparable. Sembla que els aturats tenen un nivell inferior al de la població en possessió d'un treball, essent principalment treballadors de base a la indústria i als serveis.

Existeix una gran incapacitat per generant llocs de treball: des del 1970 la UE només ha creat 8 milions de llocs de treball davant dels 40 milions dels Estats Units el mateix període amb una població inferior. El problema de l'economia europea és la seva inadaptació a un sistema econòmic en ràpida transformació, mantenint la mateixa estructura productiva i de relacions laborals anteriors.

L'economia mundial es troba en un procés de conversió cap a un model post-industrial en el qual els esquemes econòmics anteriors no tenen cabuda. Avancem cap a la terciarització de l'economia (veure gràfica 2) amb un accelerat procés de desindustrialització, lligat als processos de reconversió indus-

trial dels anys 80, amb la reducció del sector primari a un paper marginal dintre de l'economia. La globalització de l'economia i l'increment de la competència fan que el capital es desplaci des dels països desenvolupats cap a estats de baix cost laboral; la recerca d'una major productivitat ha portat a substituir capital humà per capital tecnològic, i el mètode de treball s'ha desenvolupat cap a l'augment de la flexibilitat laboral i la descentralització productiva, amb el manteniment d'un petit nucli estable rodejat d'una corona de treballadors temporals o subcontractats, que li permeten reduir costos i adaptar-se immediatament a les demandes del mercat. El creixement de la importància del sector serveis ha estat fonamental en l'evolució cap a aquest comportament, amb un component molt important de treball temporal, primer pas cap a la precarització. Aquest tipus de treball conjuntural i mal remunerat, part d'ell submergit, no satisfà les aspiracions del treballador nacional, emparat encara per l'estat del benestar, podent-se acollir al subsidi d'atur o d'altres, o simplement esperar una millor oportunitat. Aquests treballs passen en moltes ocasions als immigrants.

Gràfica 2
Unió Europea (12), població activa ocupada per
sector d'activitat, 1965-1990

Font: OCDE (1994a)

3. Immigració i mercat de treball

La immigració és un fenomen que afecta tots els països de la UE, amb importants diferències quantitatives segons els estats, com veiem al quadre 2. Aquesta distribució espacial heterogènia té les seves arrels en el diferent comportament migratori dels estats europeus després de la segona guerra mundial.

Quadre 2
Població estrangera als països de la UE. (1991)
(en milers)

	Població Total	Població estrangera (%)		
		Total	Pertanyent a	
			UE	Altres
Unió Europea (15)	349.275	4,5		
Unió Europea (12)	327.891			
Alemanya	63.726	8,4	30,8	69,2
Àustria	7.795	6,7	15,3	84,7
Bèlgica	9.987	9,1	61,5	38,5
Dinamarca	5.146	3,1	23,9	76,1
Espanya	38.994	1,0	62,8	37,2
Finlàndia	4.998	0,5	43,3	56,7
França	56.652	6,4	36,8	63,2
Grècia	10.120	1,8	32,2	67,8
Irlanda	3.524	2,5	78,5	21,5
Itàlia	57.746	1,4	20,9	79,1
Luxemburg	385	30,0	89,9	10,1
Portugal	9.858	1,1	27,8	72,2
Països Baixos	15.104	4,6	25,1	74,9
Regne Unit	56.742	4,0	36,9	63,1
Suècia	8.591	5,6	40,4	59,6

Font: Eurostat, 1993

Els països amb major percentatge de població estrangera són Luxemburg (30%), Bèlgica (9,06%) i Alemanya (8,38%). Tanmateix aquest últim estat té un comportament especial en la seva concepció d'estranger, perquè no considera com tal tots els immigrants d'origen germànic, anomenats *ubersiedler*.

Immediatament després de la segona guerra mundial van arribar més de 12 milions de *ubersiedler* (Zimmermann, 1994): des de 1950 fins a 1988, 4,8 milions, desde la seva veïna oriental (3,2 milions) i des des l'Europa oriental (1,6 milions); i, entre 1989 i 1993, 1,2 milions des de Polònia, Rússia i Romania (Juergen, 1994). La integració de tot aquest corrent de gent, de procedència estrangera malgrat el seu origen germànic, fa que les xifres abans donades s'hagin de corregir, per tal que siguin comparables. Segons Zimmermann (1994, p.7) haurien de considerar un 10% de la població alemanya com a estrangera.

Els estats on la proporció de població estrangera és menys important són els de l'Europa meridional: Espanya (1,05%), Portugal (1,09%), Itàlia (1,35%) i Grècia (1,82%). El campió de la integritat nacional és Finlàndia, amb lleis molt severes respecte a la immigració per protegir la seva homogeneïtat ètnica, amb un 0,53% de població estrangera. Tots sis països tenen en comú que fins els vuitanta van ser països fonamentalment d'emigració, havent experimentat a l'actualitat processos immigratoris molt accelerats.

Pel que fa al nombre total d'estrangers és Alemanya, amb 5,3 milions, el principal estat europeu, 34% del total, superant la seva proporció en la població europea total, 18,2%. Els tres estats amb major número d'estrangers són Alemanya, França i el Regne Unit, on es troba el 71,5% del total, per damunt del seu pes a la població total, 50,7%.

La importància de la nacionalitat

Però amb la denominació de població estrangera inclouen els ciutadans de la UE que resideixen a un estat diferent del seu. La creació del Mercat Únic Europeu suposa la llibertat de moviment per als treballadors comunitaris. Malgrat que aquesta lliure circulació sembla que trigarà a ser efectiva, donada la manca d'harmonització legislativa dels països de la Unió, i la permanència de rigideses al mercat de treball, ha de ser una realitat en un futur pròxim. Aquest futur Mercat Únic de Treball fa que no puguem considerar els ciutadans d'estats de la Unió com a estrangers. La modificació de les xifres d'immigrants en funció de la seva nacionalitat fa que les dades presentades abans variïn molt, ja que un 35,3% del total d'estrangers són ciutadans de la UE.

Amb aquesta nova proposta obtenim uns resultats molt diferents. Així a dos dels estats amb més percentatge de població estrangera, Luxemburg i Bèlgica, més de la meitat dels immigrants pertanyen a països de la UE, el 89,9% i 61,5% respectivament. Altres països amb altes proporcions de població de la Unió són Irlanda, amb un 78,5%, amb un predomini de britànics, 66% del total, i Espanya, 62,8%.

Els estats que presenten un major percentatge de no comunitaris són Àustria, 84,7%, amb importants colònies de turcs (23%) i iugoslaus (20,9%); Dinamarca (76,2%), amb un 18,5% de turcs; Itàlia (20,9%), amb un 30,5% de la població estrangera d'origen africà; Portugal (72,3%), amb un 42% de la població d'origen africà, principalment de les excolònies de Cap Verd, Angola i Moçambic; els Països Baixos, 74,9%, amb un 29,4 de turcs i un 22,7% de marroquins, i Alemanya, 69,2%, amb un 31,7% de turcs i un 12,4% de iugoslaus. A les estadístiques europees no es fa un seguiment dels estrangers quan es naturalitzen, fenomen que ha estat freqüent a les antigues potències colonials, Regne Unit, França i Països Baixos, de forma que la població d'origen estranger és molt major. Als Països Baixos, dels 210.000 immigrants procedents de Surinam, només 15.811 no tenien la ciutadania holandesa (Hoffmann, 1994, p. 180).

Els immigrants i el mercat de treball

Com ja s'ha dit anteriorment no tots els immigrants arriben amb l'objectiu principal de treballar. La observació del quadre 3 ens permet extreure un seguit de conclusions:

– La importància del treball estranger és proporcionalment inferior al seu pes dins de la població total, amb les excepcions d'Irlanda i Luxemburg, a causa d'unes taxes d'activitat inferiors a les nacionals.

– Existeixen grans diferències entre els diferents estats de la UE. A la major part d'ells, la importància del treballador immigrant és molt reduïda, essent inferior al 5% a vuit països; a Alemanya, França, Bèlgica i Suècia té una importància mitjana, i només a Luxemburg el seu pes és essencial.

Aquesta situació sofreix als últims anys grans variacions a causa de la velocitat de les transformacions econòmiques, dels efectes de les crisis conjunturals i de la mateixa dinàmica demogràfica i social. Els principals canvis els han experimentat les dones i els joves:

Quadre 3
Població estrangera als països de la UE (1991) i
taxes d'activitat (1993)

	%Població Estrangera	%Treballadors Estrangers	Taxa d'activitat	
			Nal.	Estr.
Unió Europea (15)	4,5	3,1		
Alemanya	8,4	8,5		
Àustria	6,7			
Bèlgica	9,1	6,5		
Dinamarca	3,1	1,6		
Espanya	1,0	0,5		
Finlàndia	0,5			
França	6,4	5,7		
Grècia	1,8	0,8		
Irlanda	2,5	3,0 (93)	60,2	54,9
Itàlia	1,4	1,0		
Luxemburg	30,0	38,6 (93)	58,5	69,6
Països Baixos	4,6	3,9 (93)	68,6	53,5
Portugal	1,1	0,8		
Regne Unit	4,0	3,6 (93)	75,5	65,1
Suècia	5,6	5,1 (93)	80,3	61,6

Font: Eurostat, 1993 per la població; Sopemi (1994) per la taxa d'activitat

a) La taxa d'activitat de les dones immigrants ha experimentat un augment (veure quadre 4), però menor que el de la població femenina autòctona, a causa de les diferents estructures familiars (matrimoni jove, gran nombre de fills), culturals (reducció de la dona al paper de mestressa de casa) i a una manca d'integració i d'instrucció (no domini de la llengua) que fan més difícil la seva inserció al mercat de treball. Aquestes diferències són molt pronunciades segons la nacionalitat de la dona, principalment entre les europees i les provinents d'Àfrica i Àsia, com s'aprecia al quadre 5.

Quadre 4
Evolució taxa d'activitat femenina en alguns països UE.

		1983	1990	1993
Irlanda	Nacionals	36,8	45,1	49,2
	Estrangers	38,2	45,6	46,7
Luxemburg	Nacionals	37,1	46,0	46,7
	Estrangers	49,3	56,6	60,9
Països Baixos	Nacionals	43,3	58,7	64,1
	Estrangers	38,3	39,6	41,8
Suècia	Nacionals	86,4	92,5	89,3
	Estrangers	77,5	75,6	65,0
Regne Unit	Nacionals	63,6	73,5	74,6
	Estrangers	56,8	63,1	59,5

Font: Sopemi (1994)

Quadre 5
Taxes d'activitat femenina per nacionalitat a la UE. 1993

Nacionals	43,9
Estrangers UE	49,9
Altres	43,7
Total	44,0

Font: Eurostat (1995)

b) L'evolució de la taxa d'activitat dels joves presenta un comportament dual. A uns estats augmenta de forma paral·lela a la dels joves nacionals, principalment a Alemanya i Luxemburg, on ha experimentat increments entre 1983 i 1993 del 6,5% al 14% i del 27,4% al 42,3%, respectivament. Però en altres té certa tendència a reduir-se, producte a França i Bèlgica del fàcil accés a la nacionalitat per a les segones generacions, malgrat que no podem desestimar fenòmens de discriminació i marginació. Segons presenta el quadre 6, la taxa d'activitat és inferior als immigrants de països de fora de la UE, essent especialment gran entre les dones que, segurament, pateixen els mateixos impediments que hem apuntat per a la població femenina en general.

Quadre 6
Taxes d'activitat dels joves de 12 a 24 per procedència
(en percentatge)

	Total	Homes	Dones
Nacionals	49,3	52,8	45,9
Estrangers UE	51,8	56,7	46,8
Estrangers altres	43,2	49,4	36,5
Total	49,1	52,7	45,6

Font: Eurostat (1995)

La distribució sectorial

El quadre 7 ens ofereix la distribució dels treballadors estrangers i nacionals per sectors a certs països de la UE, donant-nos certes claus:

a) El baix pes de l'ocupació agrària dels estrangers, que respon a la forta reducció d'aquestes activitats durant les últimes dècades, així com a l'existència de l'estacionalitat als treballs del camp. A França, Alemanya, Àustria i Finlàndia tenen molta importància els moviments estacionals d'immigrants, principalment a l'agricultura, però també a la restauració i hosteleria. Al 1993 van ser 15.800 a Àustria i 10.300 a Alemanya, però el principal país europeu és França (darrera Suïssa) on el 1991 van arribar 54.200 temporers.

b) La concentració dels treballadors estrangers a certs sectors. Comerç i restauració, altres serveis i la indústria transformadora de metalls i mecànica de precisió són els subsectors on s'ocupen els treballadors immigrants preferentment, sumant més de la meitat dels efectius a tots els estats, excepte Luxemburg i França. A Bèlgica, Alemanya i els Països Baixos ocupen les tres primeres posicions, mentre que a França, Luxemburg i el Regne Unit substitueixen la indústria transformadora per la construcció els dos primers i els serveis financers el tercer. La suma dels tres primers sectors sempre supera el 50%, arribant al 64,3% a Luxemburg i el 63% al Regne Unit, fent patent un alt grau de concentració. Per grans sectors d'activitat els serveis són majoritaris, excepte a Alemanya, on la indústria és el més important.

c) Hi ha una diferent distribució dels treballadors nacionals i estrangers. Els estrangers es troben més concentrats que els nadius, amb diferències d'un 10% de mitjana, excepte a Bèlgica i als Països Baixos que tenen proporcions semblants. La principal diferència radica en el major percentatge que els treballadors immigrants ocupen a la indústria del metall, excepte al Regne Unit. Per grans sectors es troben més representats que els autòctons a la indústria, excepte al Regne Unit i a Luxemburg, i a la construcció, excepte als Països Baixos i al Regne Unit. Al sector dels serveis treballa una major proporció de nacionals, principalment al sector d'administració general, que inclou al funcionariat públic, tancat als estrangers, ja que per accedir cal posseir la nacionalitat.

Quadre 7
Distribució sectorial de la força de treball nacional i estrangera
a certs països de la UE, 1991 (en percentatge)

Sector	00	10	20	30	40	50	60	70	80	90/1	90/2
Bèlgica											
Nacionals	2,8	1,4	4,2	8,5	9,5	5,8	17,1	7,7	8,3	10,6	24,1
Estrangers	1,0	0,7	10,3	12,7	9,4	12,6	22,9	5,0	6,5	1,8	17,2
Total	2,7	1,4	4,6	8,8	9,5	6,3	17,5	7,5	8,2	10,0	23,6
França											
Nacionals	6,2	1,2	3,1	9,2	8,8	6,8	17,2	6,1	9,8	9,3	22,2
Estrangers	3,0	0,7	2,8	9,6	11,1	21,7	17,5	3,5	9,4	1,6	19,1
Total	6,0	1,2	3,1	9,3	8,9	7,6	17,3	6,8	9,7	8,9	22,1
Alemanya											
Nacionals	3,7	1,6	4,9	15,8	9,5	6,7	16,6	5,8	8,8	9,1	17,5
Estrangers	1,2	1,8	7,5	26,6	13,4	7,7	16,8	4,5	4,0	1,6	14,8
Total	3,5	1,6	5,2	16,7	9,8	6,8	16,6	5,7	8,4	8,4	17,3
Luxemburg											
Nacionals	4,5	1,4	9,3	2,7	7,5	4,3	18,5	8,6	13,5	13,4	16,3
Estrangers	1,3	0,7	5,0	4,8	6,2	19,9	23,1	3,6	12,0	2,0	21,3
Total	4,4	1,0	2,6	6,7	8,5	6,7	19,4	6,3	11,1	6,2	27,0
Països Baixos											
Nacionals	4,5	1,0	2,5	6,6	8,4	6,8	19,3	6,3	11,2	6,3	27,1
Estrangers	1,4	1,7	4,9	12,1	12,1	3,7	22,3	6,5	7,6	3,4	24,1
Total	4,4	1,0	2,6	6,7	8,5	6,7	19,4	6,3	11,1	6,2	27,0
Regne Unit											
Nacionals	2,4	2,2	3,2	9,8	8,7	7,5	20,3	6,3	11,4	6,6	21,6
Estrangers	0,5	1,0	2,6	8,3	7,8	7,3	12,4	5,6	10,7	4,4	30,2
Total	2,3	2,2	3,1	9,7	8,7	7,5	20,4	6,2	11,4	6,5	22,0
00 Agricultura, caça, silvicultura i pesca											
10 Energia i aigua											
20 Extracció i transformació de minerals no energètics; Indústria química											
30 Indústria transformadora de metalls, mecànica de precisió											
40 Altres indústries manufactureres											
50 Construcció i obres públiques											
60 Comerç, restauració i reparacions											
70 Transports i comunicacions											
80 Institucions de crèdit, assegurances, serveis a les empreses...											
90/1 Administració general, defensa i seguretat social, organismes internacionals...											
90/2 Altres serveis											

Font: Sopemi (1995)

d) S'observen divergències entre la distribució sectorial dels estrangers segons els estats que tenen el seu origen en la diferent evolució de les migracions i afectació del sistema productiu per les crisis conjunturals i les transformacions estructurals. El Regne Unit té repartits els seus treballadors estrangers de forma molt semblant als naturals i es diferencia molt dels altres estats. A França i Luxemburg el paper de la construcció, i a Alemanya, i, en menor grau, a Bèlgica i els Països Baixos, la importància de la indústria, marquen les diferències interestatals.

e) Existeix una important creació de treball independent entre els immigrants, donada per una banda per la dificultat per accedir a un treball assalariat, i d'altra per cert comportament endogàmic de les minories ètniques, que fomenta la creació de comerços i serveis de i per als estrangers. Als Països Baixos ja ocupa a un 3% dels immigrants, a Bèlgica un 12% dels comerciants són estrangers, i al Regne Unit un 26% dels estrangers originaris del subcontinent indi són treballadors independents.

Respecte a la importància sectorial del treball estranger la observació del quadre 8 evidencia la poca importància que té a l'agricultura, excepte a Luxemburg. A la indústria la proporció d'estrangers és elevada a Bèlgica, Luxemburg, Alemanya i Suècia a tots els subsectors, mentre que als Països Baixos i França només en algun subsector. A la construcció té un gran pes a Bèlgica, França, Alemanya i Luxemburg, i als serveis només a Luxemburg i a Alemanya, en aquest últim només a certs subsectors.

Quadre 8
Treballadors estrangers per activitat econòmica en alguns països de la UE. 1992
(en percentatge de l'ocupació total de cada subsector)

Sector	00	10	20	30	40	50	60	70	80	90/1	90/2
Alemanya	4,5	11,5	13,0	14,0	12,0	11,0	10,0	7,5	4,5	1,7	8
Bèlgica	2,0	4,0	14,0	10,0	8,0	12,5	8,0	5,0	5,2	1,0	5,3
Dinamarca	1,5	1,0	2,0	2,5	2,2	1,0	2,0	1,8	2,2	0,5	2,2
França	2,6	2,5	5,2	5,5	6,0	17,0	5,5	2,5	5,0	0,4	4,5
Irlanda	1,3	1,5	3,5	3,5	2,8	1,8	3,2	2,0	3,5	0,8	4,0
Luxemburg	42,0	12,0	22,0	44,0	23,0	74,0	42,0	18,0	35,0	10,0	30,0
Països Baixos	1,5	1,6	7,0	5,8	5,0	2,2	4,0	2,5	2,5	1,3	3,5
Regne Unit	1,0	1,8	2,2	2,5	3,0	3,0	4,5	3,0	3,2	2,2	4,0
Suècia	1,4				8,0	3,8	7,0	4,0	3,0		5,0

Els sectors es corresponen amb la llegenda del quadre 7
Suècia calcula conjuntament els subsectors 10, 20, 30 i 40 i els 90/1 i 90/2

Font: Sopemi (1994)

Es pot concloure amb les següents apreciacions

a) L'escassa participació dels estrangers als treballs agrícoles, si s'exceptuen els moviments estacionals.

b) La concentració dels estrangers a la indústria del metall, al comerç i restauració i a altres serveis, amb les seves particularitats. El primer és un subsector en reestructuració on l'ocupació estrangera prové, generalment, dels anys seixanta o setanta, ocupant treballs manuals. Els dos restants són serveis en ràpid ascens, però molt sensibles a les variacions conjunturals. A més, tant a l'hosteleria, com al petit comerç, la restauració i el servei domèstic, que es trobarien inclosos en aquests blocs, té una gran importància el treball precari, que moltes vegades recau en els immigrants.

c) La diferent distribució dels treballadors estrangers respecte els nacionals indica que la seva força de treball és més complementària que substitutiva. Aquesta consideració ve avalada per la seva distribució laboral, ja que ocupen posicions importants en sectors en crisi o amb un elevat índex de precarietat.

Quadre 9
Comparació taxes d'atur treballadors nacionals i estrangers

		Nacionals	Estrangers
Alemanya	(1991)	3,7	8,1
Àustria	(1992)	5,8	7,4
Bèlgica	(1991)	6,1	18,1
França	(1991)	8,7	16,8
Irlanda	(1993)	15,2	20,2
Luxemburg	(1993)	2,0	2,8
Països Baixos	(1993)	5,8	19,7
Regne Unit	(1993)	10,1	16,0
Suècia	(1993)	3,7	8,1

Font: Sopemi (1994)

Atur

Les transformacions que ha sofert l'economia els últims anys han produït certs canvis en l'ocupació dels estrangers. Aquests han vist créixer ràpidament els seus nivells d'atur, arribant en l'actualitat a taxes molt superiors a les dels nacionals a tots els països de la UE, com veiem al quadre 9. Tanmateix s'observen grans diferències entre els valors màxims Suècia amb un (20,9%) i els mínims Luxemburg el 2,8% els diferents integrants de la Unió, que no tenen res a veure amb les varacions ja estudiades a nivell nacional, ja que Bèlgica i els Països Baixos, amb unes taxes d'atur nacional mitjanes, 6,1% i 5,8%, respectivament, tripliquen aquestes en el cas dels estrangers, 19,7 i 18,1%. Aquestes discrepàncies impliquen un important desajust al mercat de treball:

Quadre 10
Distribució dels treballadors a Alemanya segons qualificació. 1992

	Alemanys	Estrangers
Obrers no qualificats	4,3	21,5
Obrers qualificats	12,5	46,7
Especialistes	20,8	21
Empleats	32,0	2,8
Caps de taller	7,9	4,3
Independents	7,0	3,4

Font: Juergen (1994)

a) Els estrangers presenten una major vulnerabilitat a la desocupació que els nacionals, corroborat per les majors taxes d'atur, l'elevat creixement d'aquestes i l'increment de la seva importància al total d'aturat. Entre les causes d'aquesta situació es troben:

- La seva concentració en sectors en recessió (siderúrgia), en reestructuració (automòbil), o molt sensibles a les variacions de la conjuntura (manufatures, construcció, comerç, restauració).

- La seva condició de treballadors poc qualificats, cosa que fa que siguin els primers afectats per la crisi econòmica. A Alemanya els treballadors estrangers tenen per mitja una qualificació inferior a la dels treballadors alemanys segons s'aprecia al quadre 10.

- L'arribada de nous immigrants que tenen un cert temps d'adaptació al nou país (llengua, costums i modes d'integració al nou mercat de treball), durant el qual no accedeixen a una ocupació.

- L'accés de nous immigrants al mercat de treball, que són concurrents, en molts casos, amb els més antics, i que tenen inferiors demandes salarials i laborals.

Un estudi realitzat pel SOPEMI l'any 1995 sobre sis països de la UE (Bèlgica, Alemanya, França, Portugal, Països Baixos i Regne Unit), ha seguit l'evolució dels treballadors estrangers i nacionals entre 1983 i 1991, calculant per a cada sector econòmic la taxa de creixement anual de l'ocupació. L'estudi va determinar que l'ocupació dels estrangers és més vulnerable que la nacional, principalment als sectors en recessió, on els estrangers componen bona part dels efectius humans. No obstant això, els treballadors estrangers creixien als sectors on també ho feien els nacionals, principalment al sector més dinàmic, els serveis, cosa que suggereix als autors de l'estudi «l'existència d'una permanent presència dels estrangers en el mercat de treball, malgrat la transformació econòmica i els canvis estructurals recents» (SOPEMI, 1994, p. 43).

Amb l'anàlisi de les grans xifres que dona el treball esmentat (vegeu qua-

dre 11) s'observa que, excepte a Luxemburg i Alemanya, l'ocupació estrangera creix menys que la nacional, baixant inclús a França. D'aquesta forma la seva participació a l'ocupació total ha disminuït, amb les excepcions ja esmentades. Això significa que tot i el gran volum migratori del anys vuitanta, la inserció dels nous immigrants al mercat laboral dels països d'acollida és escassa.

Quadre 11
Creixement anual de l'ocupació nacional i estrangera. 1983-1991

	Creixement mitjà anual		% Estrangers en el mercat de treball	
	Nacionals	Estrangers	1983	1991
Alemanya	1,5	2,2	7,8	8,5
Bèlgica	0,9	0,0	7,2	6,5
França	0,5	-0,8	6,2	5,7
Luxemburg	0,7	2,6	30,0	33,0
Països Baixos	3,5	2,9	3,3	3,1
Regne Unit	1,9	0,0	4,2	4,1

Font: Sopemi (1994)

Altres estudis recents, aquesta vegada al Regne Unit, posen de manifest que la possibilitat d'atur d'un estranger amb la mateixa qualificació que un britànic és el doble, i Dohse (1982, p. 266) explica que el risc d'acomiadament a Alemanya, tenint com a valor mitjà 1, és de 2 per a un estranger i de 0,9 per a un alemany.

b) A l'atur dels estrangers, les diferències per raó de nacionalitat són molt grans. Als Països Baixos, al 1991, els turcs tenien un atur del 28%, els marroquins d'un 22%, els surinamesos d'un 19% i els antillans d'un 16%, contra el 5,8% dels nacionals. A França, el 1992, l'atur dels estrangers que eren ciutadans de la UE era del 9,7%, sensiblement inferior al del grup de tercers països, 25,7%. A Dinamarca, el 1993, els estrangers provinents d'estats nòrdics tenien unes taxes del 16,7%, els provinents de la UE d'un 17,9%, i els d'altres països del 38,1%.

c) Les diferències segons el sexe depenen de la distribució sectorial d'homes i dones, així com de la conjuntura econòmica. Als països on les dones treballen preferentment al sector serveis i els homes a la indústria i a la construcció, aquestes tenen unes taxes inferiors (veure quadre 12).

d) Altres factors influents són l'edat, la qualificació i l'antiguitat de l'immigrant, així com l'estructura econòmica i demogràfica de l'estat d'acollida.

La presència d'atur entre els estrangers representa un canvi qualitatiu molt important respecte els moviments migratoris anteriors. Als anys seixanta, quan

Quadre 12
Comparació de les taxes d'atur estranger per sexe. 1993

	Homes	Dones
Irlanda	17,1	19,1
Luxemburg	1,5	4,6
Països Baixos	19,4	14,8
Suècia	24,1	16,9
Regne Unit	17,3	11,3

Font: Sopemi (1994)

no hi havia treball, els immigrants retornaven als seus països, en espera d'una nova oportunitat. Al moment present els immigrants no volen tornar, sigui perquè ja han format una família, perquè tenen por que no els deixin tornar a entrar o perquè es poden beneficiar dels ajuts que proporciona l'estat del benestar. Les dificultats per a la integració en el mercat de treball agreuja la marginació dels immigrants.

Immigració clandestina i treball il·legal

Fins ara només hem treballat amb les dades que fan referència als estrangers legals, però hi ha un contingent molt important d'immigració il·legal a tota Europa, uns dos milions segons la OIT (1992, p. 48). Aquesta forma d'immigració és una resposta a les dificultats que tenen els ciutadans del país de l'est d'Europa i del nord d'Àfrica per accedir als estats de la UE, a causa del tancament de fronteres. Així mateix, gran part d'aquests clandestins són immigrants en principi legals que no van poder renovar el seu permís de residència o de treball a causa dels obstacles, tant burocràtics com legals, existents als països de la Unió.

La lluita contra la clandestinitat s'ha basat fonamentalment en l'adopció de mesures policials, com un major control de fronteres, arribant a demanar el suport de l'exèrcit a Àustria (1990) i a Itàlia (1991), i incrementant els controls interiors de documentació a tot sospitós de no tenir els papers en regla, creant una pressió policial sobre totes les minories ètniques que arriba moltes vegades a l'abús: retencions de documentació a la frontera i decrets d'expulsió poc fonamentats. A Alemanya entre 1993 i 1995 es van denunciar més de 60 casos d'abusos de la policia contra estrangers, amb maltractaments que van arribar en alguns casos a ser assimilats a tortures, provocant la denúncia d'Amnistia Internacional.

També s'han adoptat mesures positives com els processos de regularització realitzats a Espanya i Itàlia a principis de la dècada dels noranta, amb la voluntat de legalitzar la situació d'estrangers clandestins. A Espanya aquest procés va atendre 127.825 demandes, acceptant-se'n el 85%, que afectaven principalment homes joves i solters, sobretot marroquins (44,6%) que havien acce-

dit al país com a turistes i posseïen un nivell educatiu elevat. Malauradament aquest procés no ha tingut continuïtat, i les normes actuals per a la legalització de l'estada són molt severes.

La mateixa natura d'aquest flux fa molt difícil la seva quantificació i les dades que oferim són únicament orientatives. A Espanya són entre 200.000 i 400.000, a Itàlia uns 750.000, a Grècia uns 500.000 i uns 100.000 a Alemanya. El seu principal objectiu és aconseguir una feina. Malgrat existir xarxes familiars i de parentiu que poden assegurar la subsistència d'aquests grups durant un cert període de temps, la seva permanència fa evident que tenen l'oportunitat d'accedir a una ocupació. La nostra hipòtesi és que existeix una demanda de mà d'obra als països receptors suficient com per absorbir una part d'aquest corrent. El seu caràcter d'il·legals els tanca l'accés al mercat de treball regular, havent d'oferir la seva força de treball a l'economia il·legal o submergida.

Les transformacions estructurals i les crisis conjunturals de l'economia han estat l'origen de l'economia il·legal. A les primeres han sobreviscut certes activitats econòmiques que no s'adeqüen a la legislació, mentre que les segones han afectat greument certes activitats econòmiques que, a causa de la discontinuïtat de la producció, s'han vist obligades a una descentralització de la seva producció, per reduir costos, dotant-se de major flexibilitat i adaptació a les demandes del mercat. Afecta tant l'agricultura (temporers) com la indústria (confecció, construcció), però és als serveis on es troba més desenvolupat (servei domèstic, restauració i hosteleria, petit comerç). La immigració il·legal ofereix a l'empresari baixos costos salarials i una manca de regulacions laborals, així com una gran flexibilitat, convertint el treball il·legal en un sector dinàmic i competitiu.

L'existència de l'economia il·legal és un símptoma de disfuncionament del mercat de treball. A finals de la dècada dels vuitanta tenia una participació en la renda nacional del 23% a Espanya, del 14 al 30% a Itàlia, i del 10% a França, mentre que als anys noranta a Grècia el 20% de la força de treball era estrangera i treballava la major part a l'economia il·legal. A Alemanya s'emmarca amb la subcontractació d'empreses estrangeres, principalment de l'est, a la construcció i les obres públiques, no complint la normativa laboral alemanya. A Bèlgica afecta preferentment la construcció, on la contractació temporal és il·legal.

El treball il·legal, inestable i flexible, amb baixos sous no és cobert íntegrament per la població nacional, quedant obert als immigrants. Un estudi econòmic efectuat l'any 1988 sobre dades del cens de 1980 als Estats Units (SOPEMI, 1994, p. 180) considera que els efectes del treball dels immigrants clandestins sobre el salari i l'ocupació de la població nacional són inferiors als dels immigrants legals, que es quantifiquen com negatius però febles, ja que són en un mercat de treball inferior i complementari, que es troba determinat per la demanda de mà d'obra.

Si als anys 1960-70 les migracions eren degudes a l'escassetat de mà d'obra poc qualificada, a l'actualitat el que queda obert és, principalment, un mercat

de treball precari. En aquest, l'immigrant és un complement de la força de treball nacional, ocupant un sector del mercat al qual no vol accedir el treballador nadiu.

Conclusions

Les polítiques restrictives preses pels governs europeus contra la immigració, justificades com la solució de problemes econòmics com l'atur, no són en realitat sinó un mecanisme de defensa engegat per la societat occidental en moments de greu crisi, tant econòmica com social i política, per protegir-se de les influències externes. El tancament cap a l'exterior es converteix a dintre dels estats en una persecució encoberta que criminalitza les minories ètniques, pel sol fet d'ésser diferents. Ha quedat demostrat a les pàgines precedents, amb més o menys fortuna, que les mesures adoptades pels diferents executius europeus han estat un fracàs: no tan sols no han aconseguit el seu objectiu principal, aturar la immigració, sinó que han convertit aquesta en un fenomen clandestí i perillós, controlat cada vegada més per màfies organitzades. La marginació dels immigrants ha estat fruit de l'aplicació de polítiques equivocades en matèria d'integració, combinades amb la discriminació i la presumpció occidental, provocant un greu trencament de la societat que s'encamina cap a l'enfrontament ètnic. La xenofòbia i el racisme no són fenòmens socials aïllats, sinó el producte de la manipulació política d'uns governs impotents per afrontar la situació actual. Els immigrants, assediats des del poder polític i criminalitzats davant la societat han d'afrontar, a més, la pitjor part de la crisi econòmica. La seva funció complementària al mercat de treball fa que siguin més vulnerables a factors que afecten greument a la població nacional, l'atur i la pobresa.

En encetar aquest treball ens preguntàvem quina era la incidència real del treball estranger en el conjunt de l'economia, i quina era la seva relació amb l'augment de l'atur. S'ha fet evident l'escàs impacte del treball dels immigrants sobre l'ocupació nacional, acceptant inclús els estudis més crítics el baix efecte que produeix sobre salaris i llocs de treball. Trobem treballadors estrangers a tot el sistema productiu, existint una concentració sectorial que determina l'existència d'una segmentació al mercat de treball, amb un nivell inferior ocupat principalment per estrangers. Aquesta situació marca la complementarietat dels immigrants i la seva funció com a reserva de flexibilitat que, a més de compensar la baixa mobilitat dels nacionals, permet l'economia afrontar amb majors garanties les variacions conjunturals. Els estrangers no formen un conjunt homogeni; a les diferències per nacionalitat, sexe i edat s'afegeix la diversa estructura socioeconòmica dels estats d'acollida, establint una gran varietat de situacions que hem hagut de generalitzar, cosa que ha produït, sens dubte, una gran però inevitable pèrdua d'informació.

En el moment actual, les migracions són el factor demogràfic que fa créixer la població a Europa. El baix creixement natural, que arriba a ser negatiu a

certs països, es veu compensat per l'entrada d'immigrants que, a més, porten a l'alça les taxes de fecunditat. L'envelliment de la població europea és un fet que portarà al pròxim col·lapse dels sistemes de seguretat social, a causa de l'increment de les taxes de dependència. Potser a principis del segle que ve s'hagi de recórrer a les migracions per salvar el sistema social europeu tal com el coneixem. Demà poden deixar de ser un problema i passar a ser una solució.

Les migracions no s'aturaran en un futur pròxim, si més no, mentre continuïn les diferències entre estats rics i pobres. Ens hem de preparar, a nosaltres mateixos i a les generacions següents, per fer front amb garanties a les migracions pròximes. La millor manera de preparar-nos és impregnant el teixit social d'un seguit de veritats, mitjançant l'educació i la propaganda institucional:

- Demostrar que la mobilitat laboral és inevitable, encara més per fer front a la internacionalització de l'economia.

- Evidenciar que els treballadors estrangers tenen un lloc al mercat de treball.

- Potenciar les polítiques d'integració social i laboral dels immigrants, facilitant a aquests la consecució dels permisos de residència.

- Eliminar les discriminacions laborals i educatives, combatent al mateix temps els moviments xenòfobs, perseguint de forma eficient la seva apologia.

Només una societat tolerant pot fer front als desafiaments que ens arribaran des de l'exterior.

Bibliografia

COMMISSION EUROPÉENNE (1992): *L'emploi en Europe*, Bruxelles, Commission des communautés européennes.

COMMISSION EUROPÉENNE (1995): *Les états membres de la CE face a la immigration en 1993*, Luxemburg, Office des publications officielles des Communautés européennes.

DOHSE, K. (1982): «Política de extranjeros y discriminación económica de los mismos», pp. 411-446, in SENGENBERGER, W. (1988), *Lecturas sobre el mercado de trabajo en la República Federal de Alemania I*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

DONGES, J.B. et alii (1994), «Política de inmigración: posibilidades y límites», *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 4, pp. 55-110.

EUROSTAT (1993): *Statistiques rapides. Population et conditions sociales*, Luxemburg, Office des publications officielles des Communautés européennes.

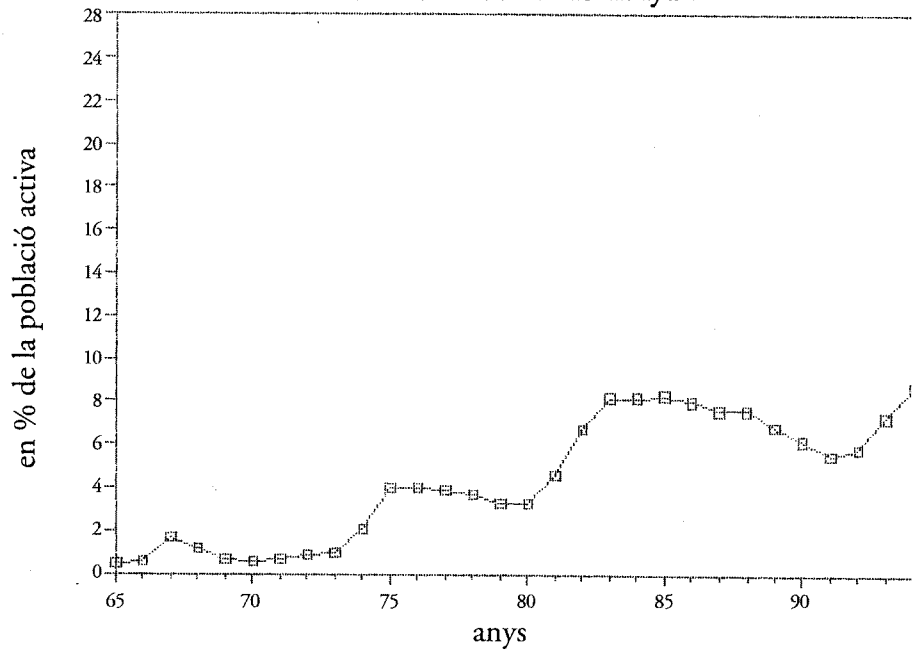
EUROSTAT (1995): *Enquête sur les forces de travail. Resultats 1993*, Luxemburg, Office des publications officielles des Communautés européennes.

GARSON, J.P. (1992): «Inmigración y mercado de trabajo en Europa», *Itinera 1991-1992*, Fundación Paulino Torras Domènech, pp. 67-84.

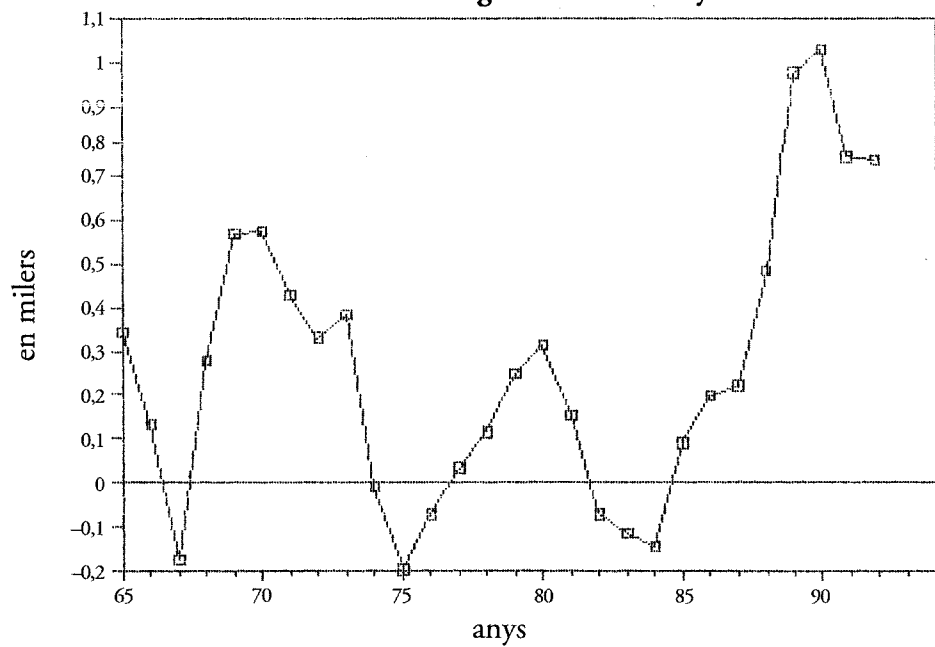
- HOFFMANN, H.J. (1994), «Oportunidades y riesgos de las sociedades multiculturales», *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 4, pp. 127-230.
- MORA, P. (1994): «Economías abiertas y fronteras cerradas», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 38, pp. 123-135.
- OCDE (1994a): *Statistiques de la population active, 1972-92*, París.
- OCDE (1994B): *Statistiques trimestrielles de la population active*, París.
- OIT (1984, 1992): *El trabajo en el mundo*, Ginebra.
- SERRANO, J. i DEL SUR, A. (1992), «Consecuencias del Mercado Único Europeo para el mercado de trabajo español», pp. 105-121, in RUESGA, S.M. (coordinador), *Economía del trabajo*, Madrid, Ed. Pirámide, S.A.
- SOPEMI (1994): *Tendances des migrations internationales. Rapport Annuel, 1993*, París, OCDE
- TAPINOS, G.P. (1993, director): *Immigración e integración en Europa*, Barcelona, Fundación Paulino Torras Domènech.
- ZIMMERMANN, K.F. (1994): «Algunas lecciones generales sobre el problema europeo de las migraciones», *Revista del Instituto de Estudios Económicos*, 4, pp. 3-32

Annex gràfic

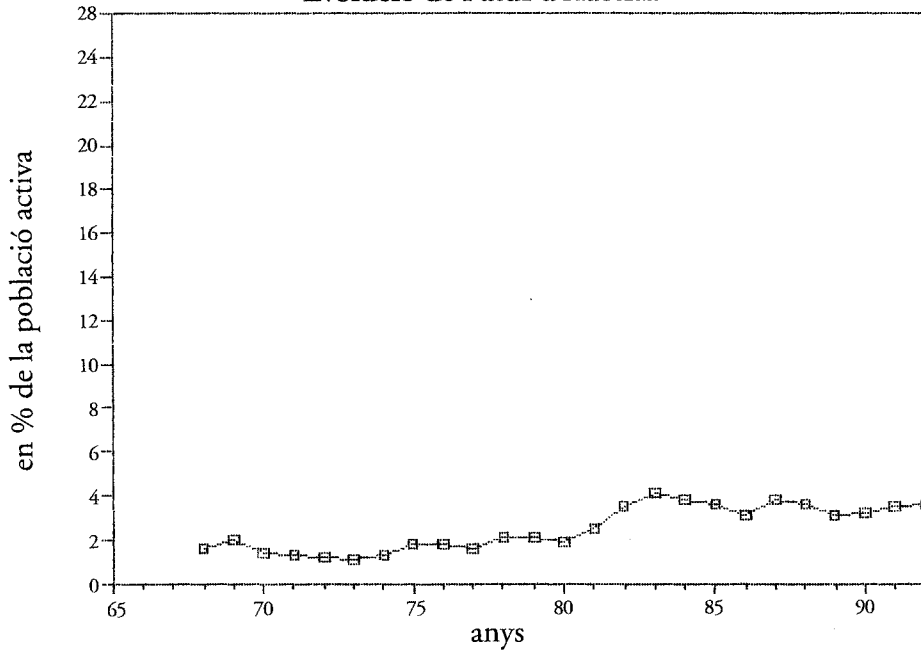
Evolució de l'atur a Alemanya

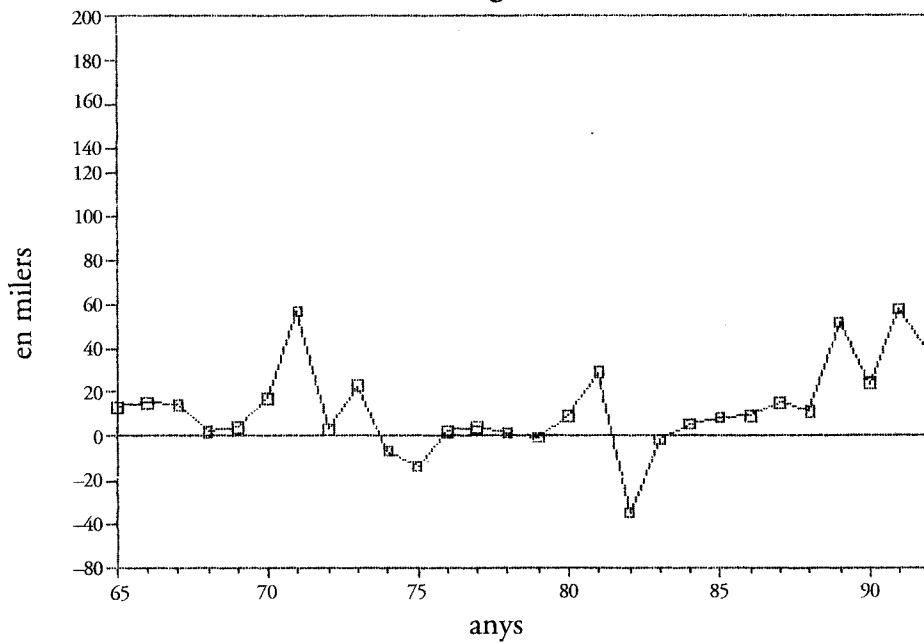
Evolució saldo migratori a Alemanya

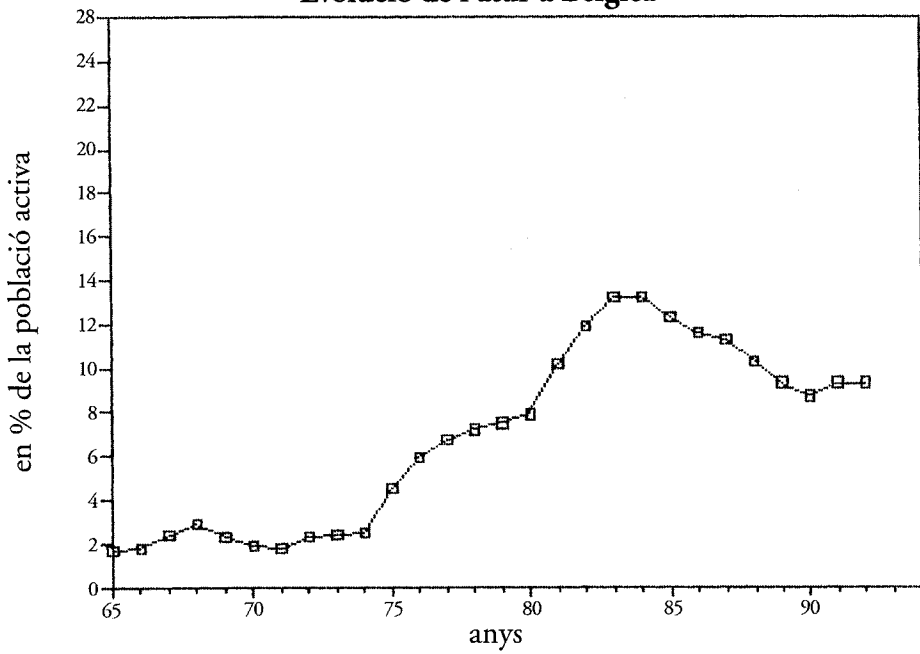
Evolució de l'atur a Àustria

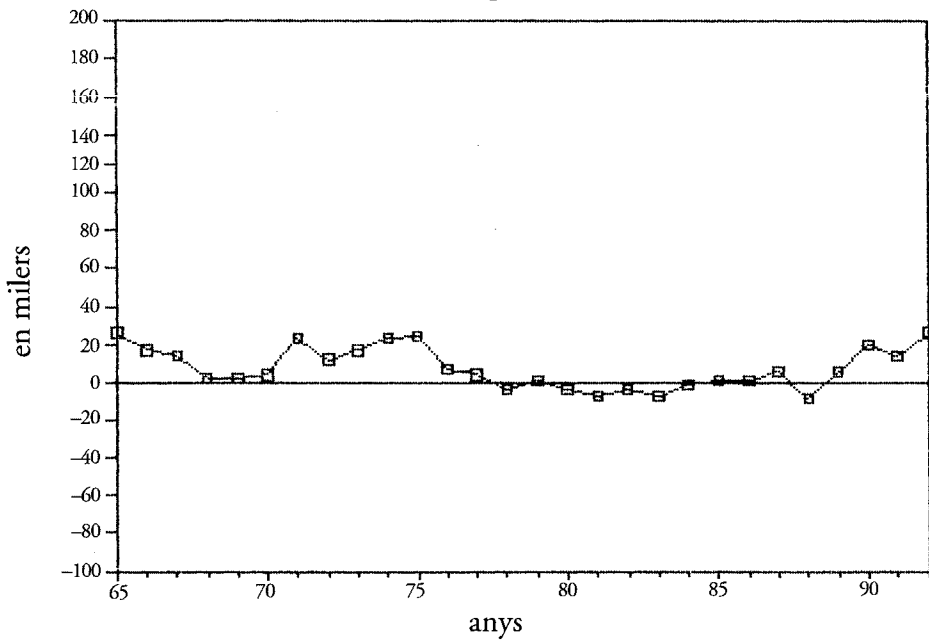
Evolució saldo migratori a Àustria

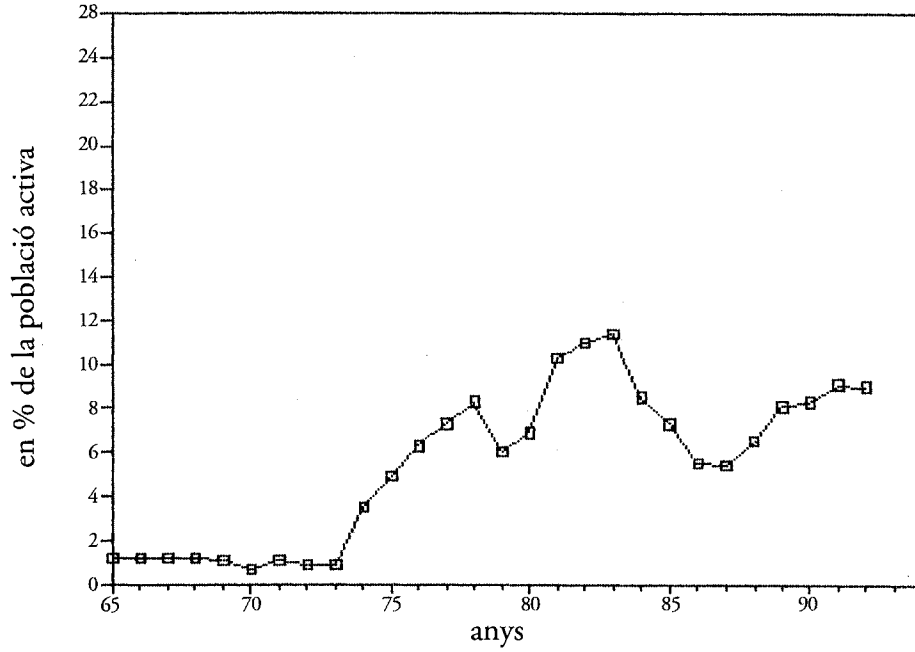
Evolució de l'atur a Bèlgica

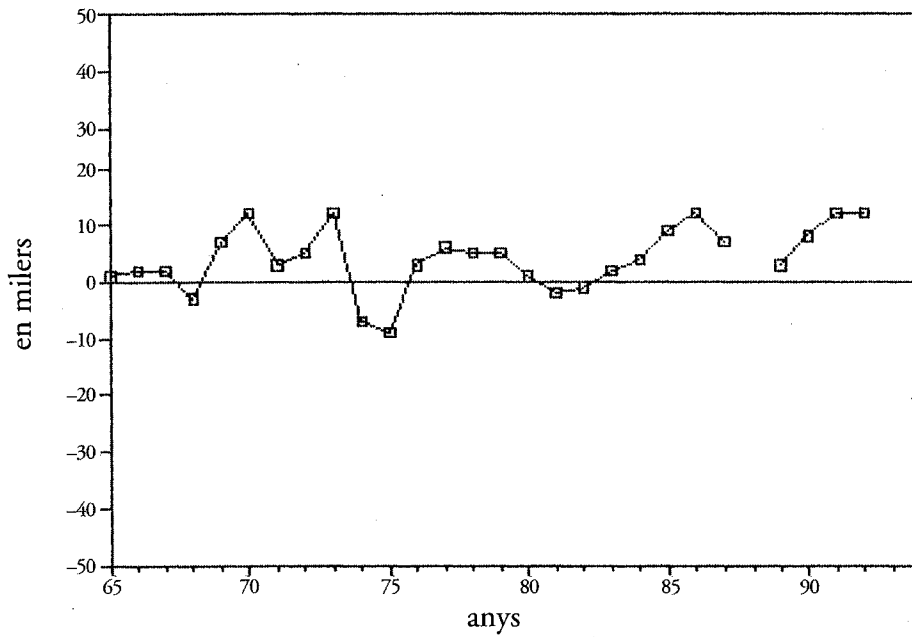
Evolució saldo migratori a Bèlgica

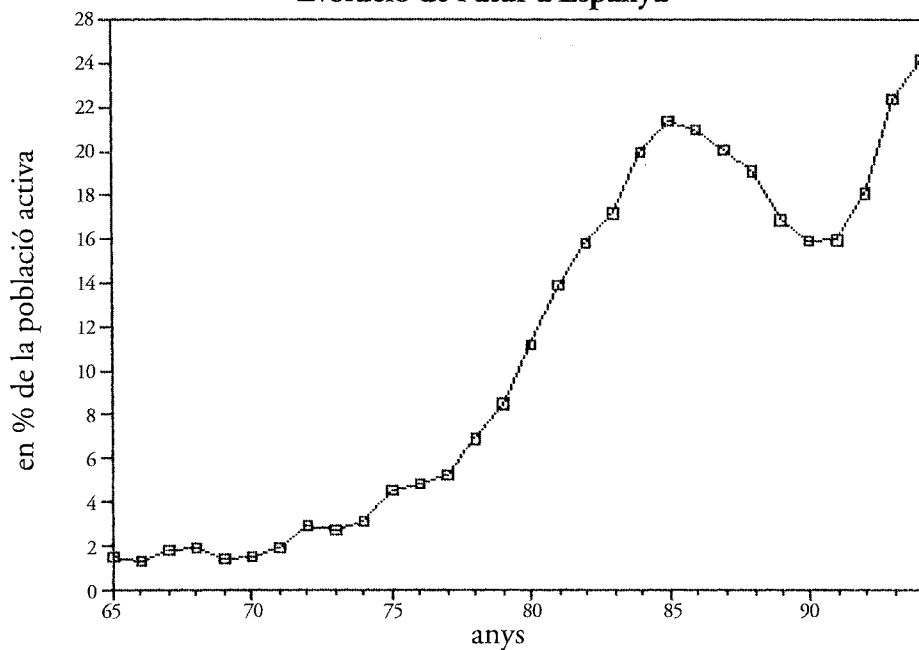
Evolució de l'atur a Dinamarca

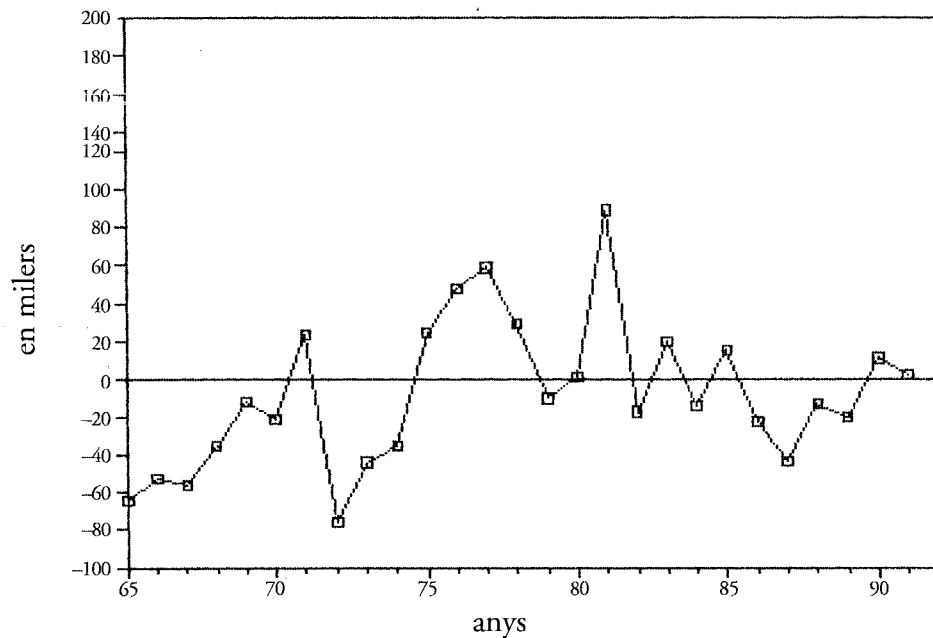
Evolució saldo migratori a Dinamarca

Evolució de Patur a Espanya

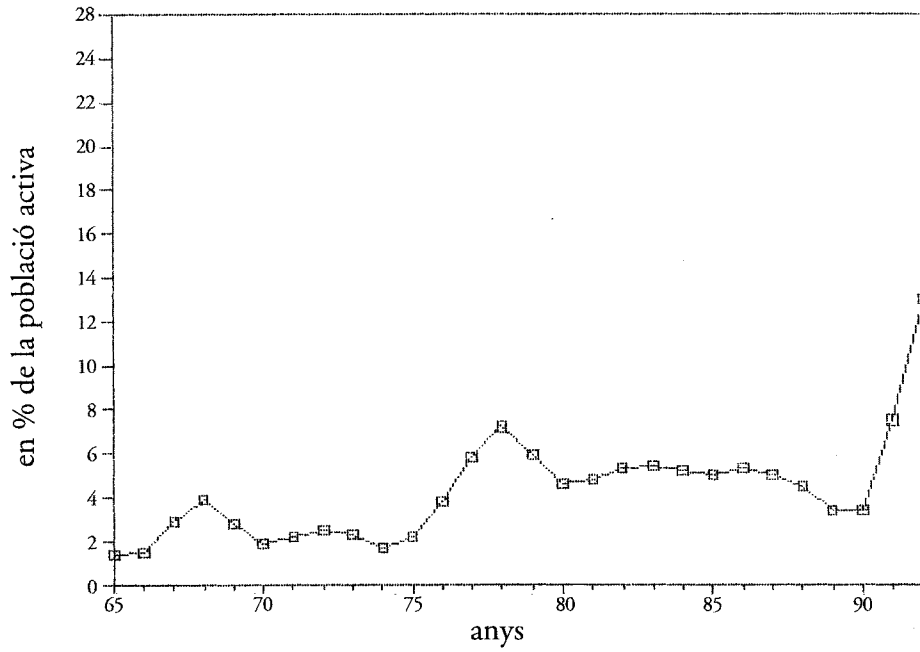

Evolució saldo migratori a Espanya

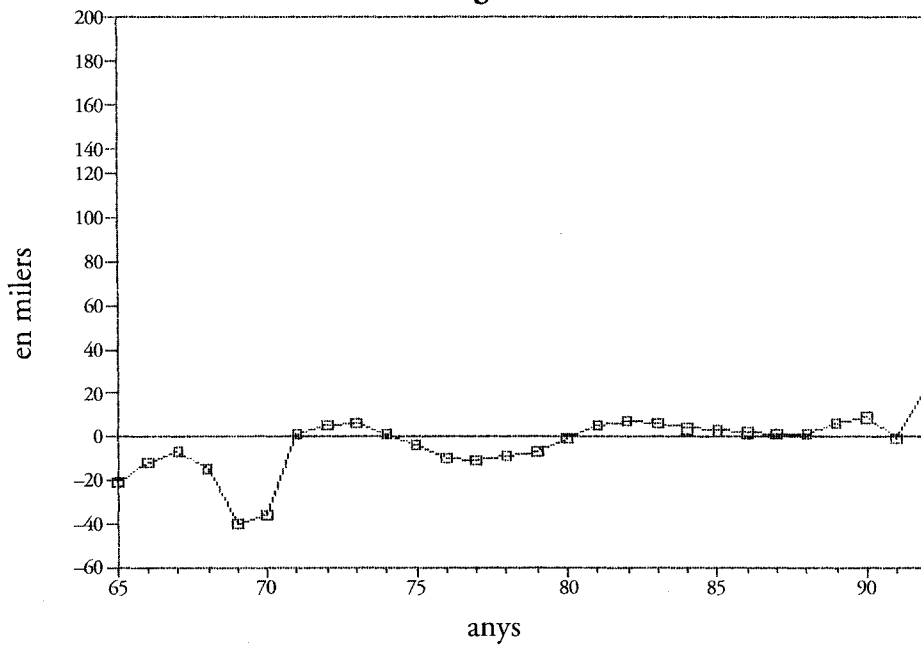

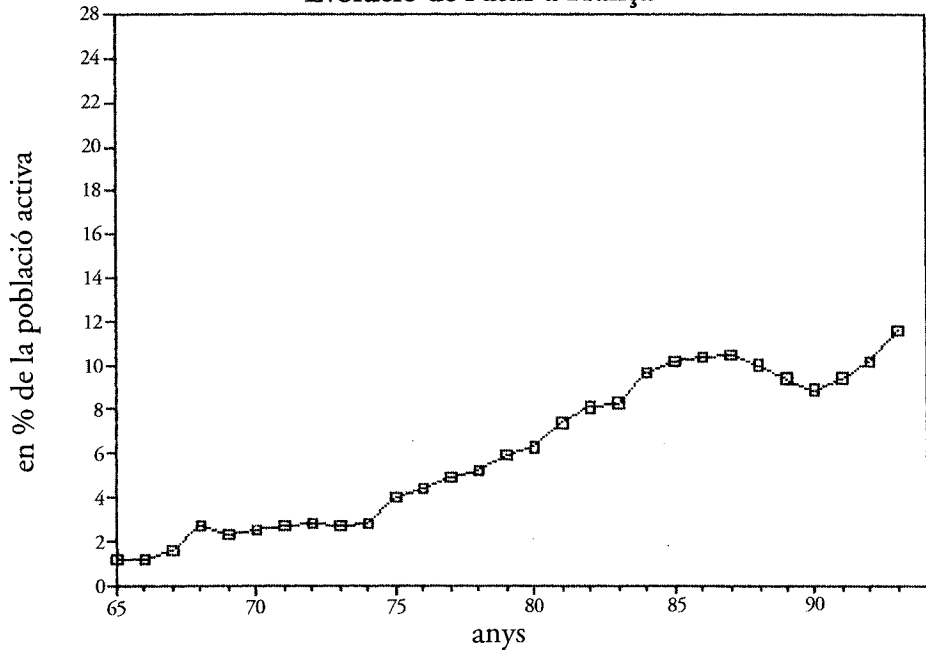
Evolució de l'atur a Finlàndia

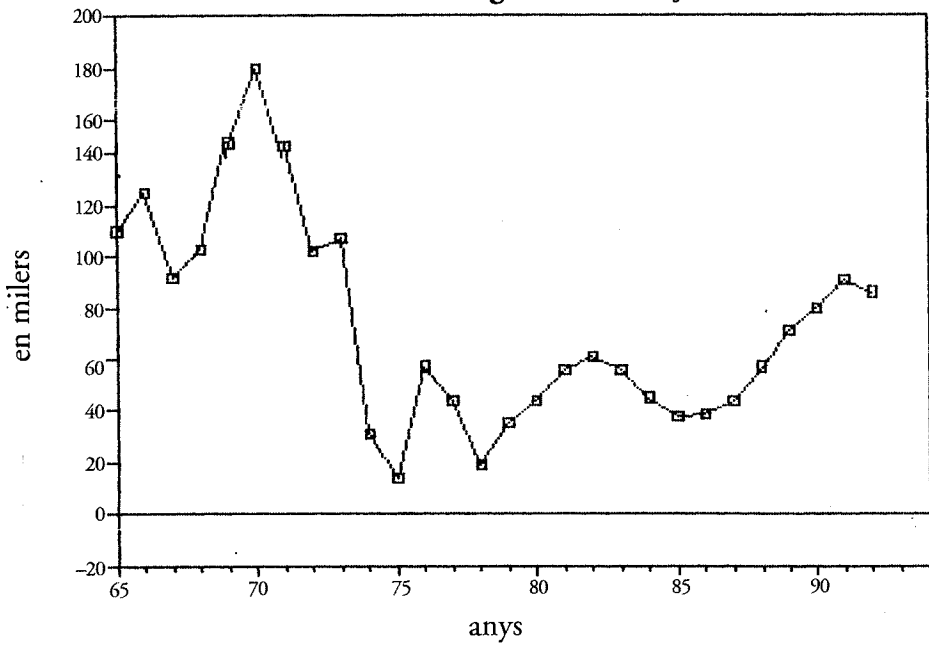
Evolució saldo migratori a Finlàndia

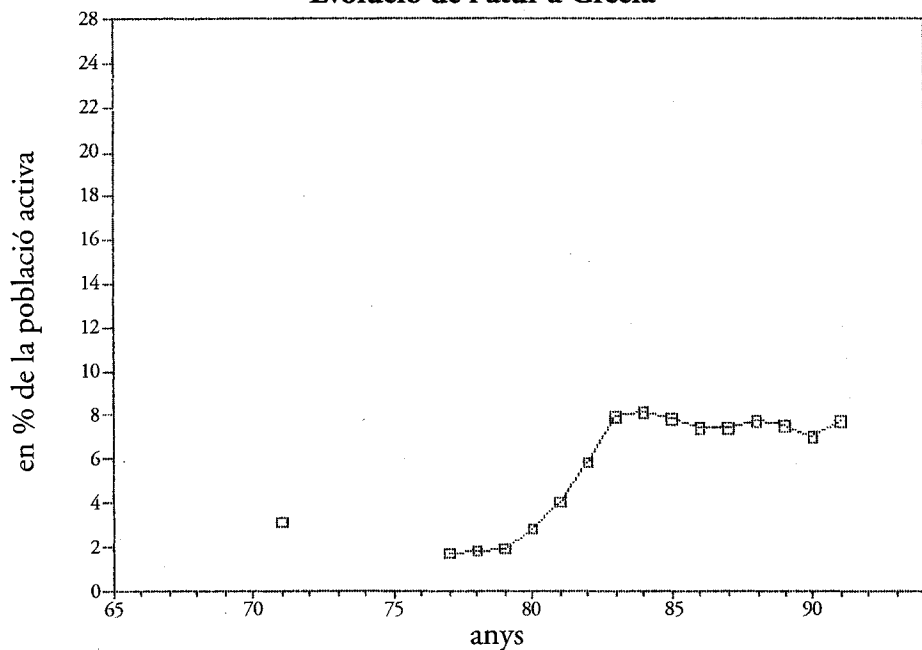
Evolució de l'atur a França

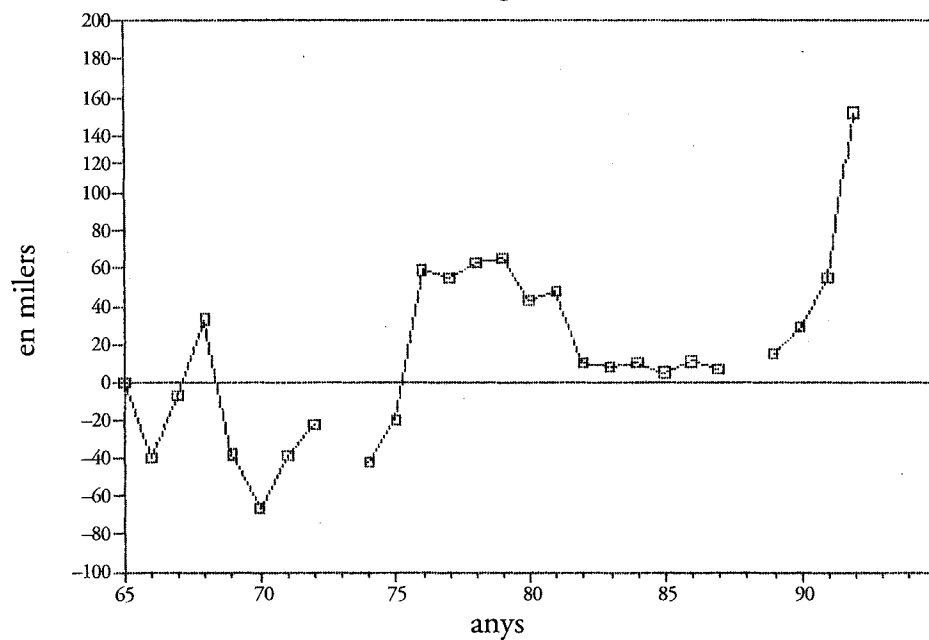
Evolució saldo migratori a França

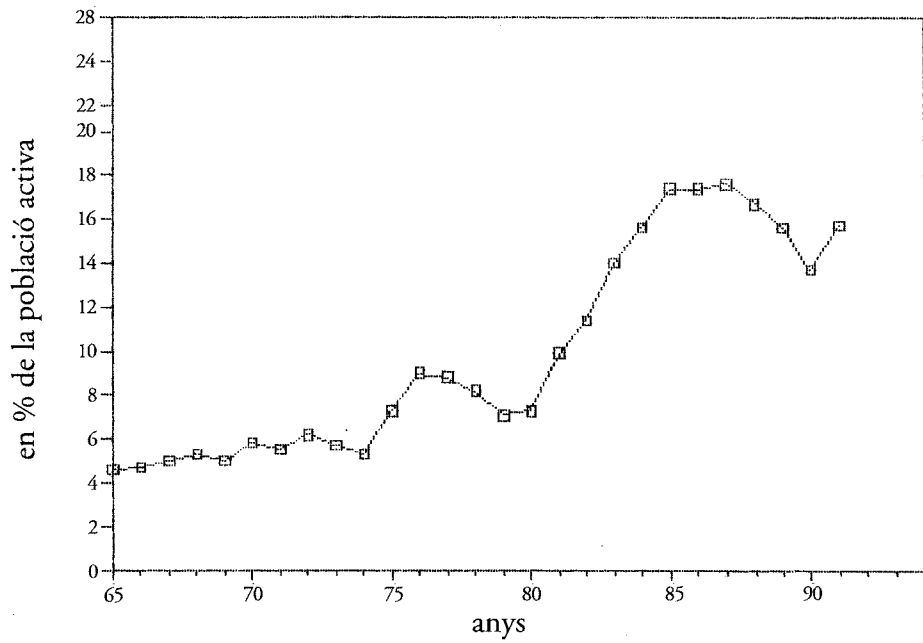
Evolució de l'atur a Grècia

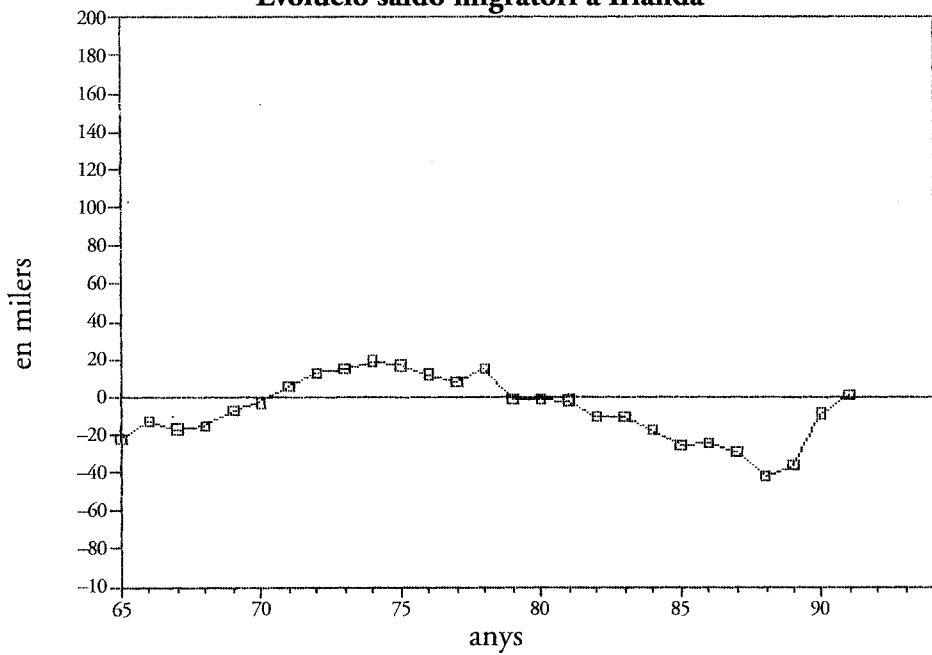
Evolució saldo migratori a Grècia

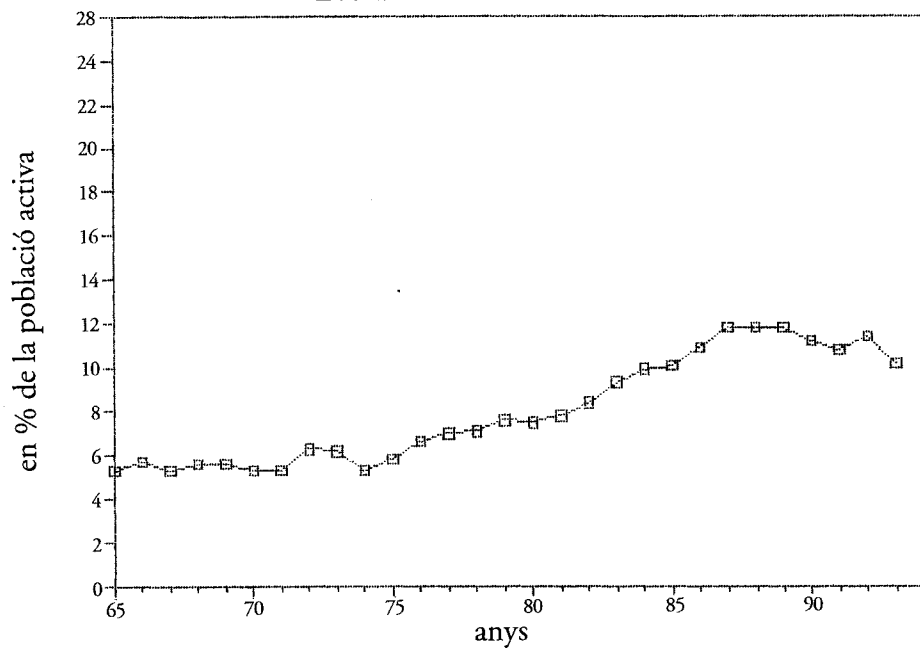
Evolució de l'atur a Irlanda

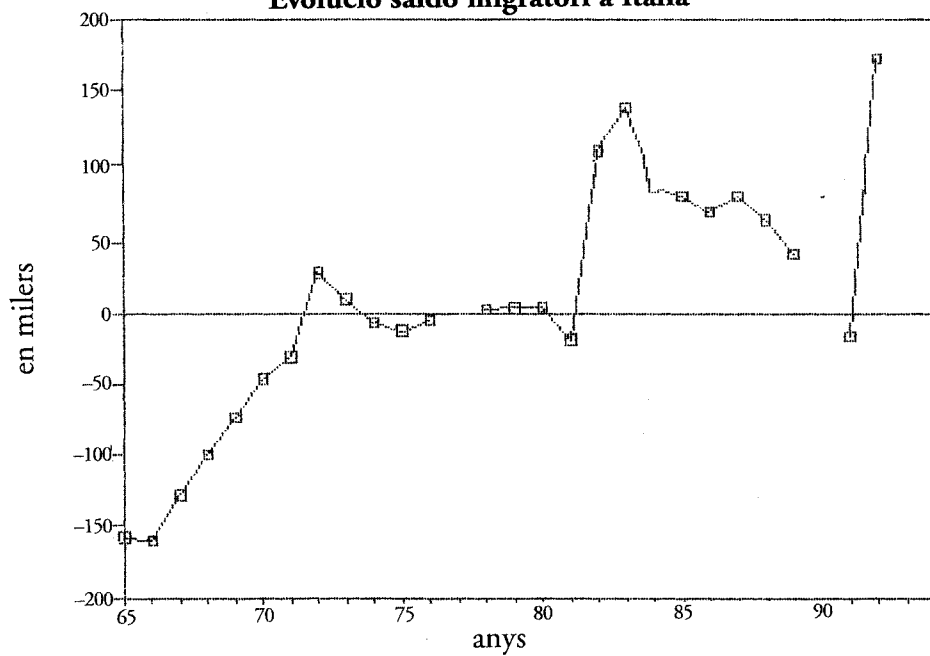
Evolució saldo migratori a Irlanda

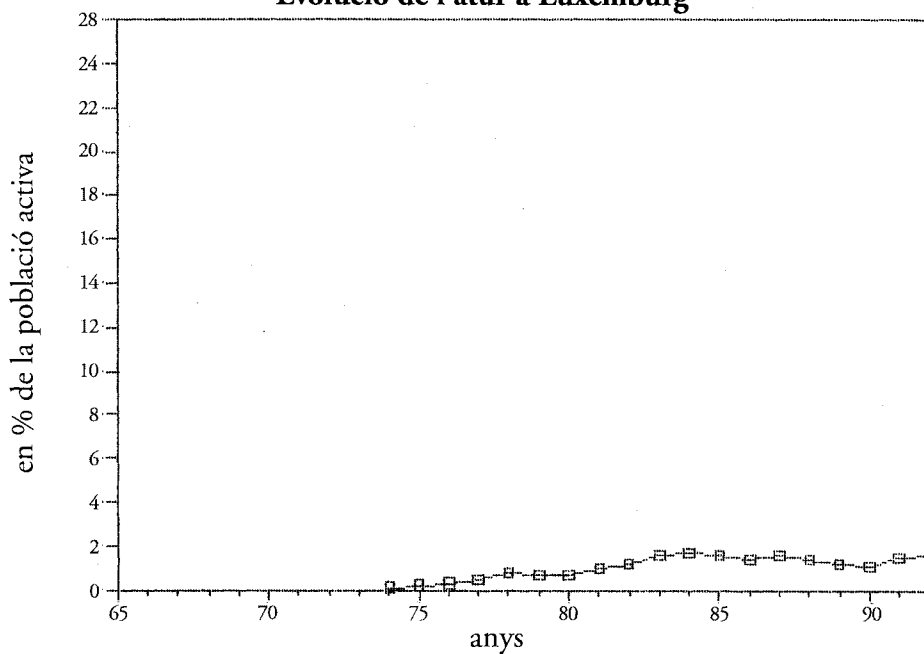
Evolució de l'atur a Itàlia

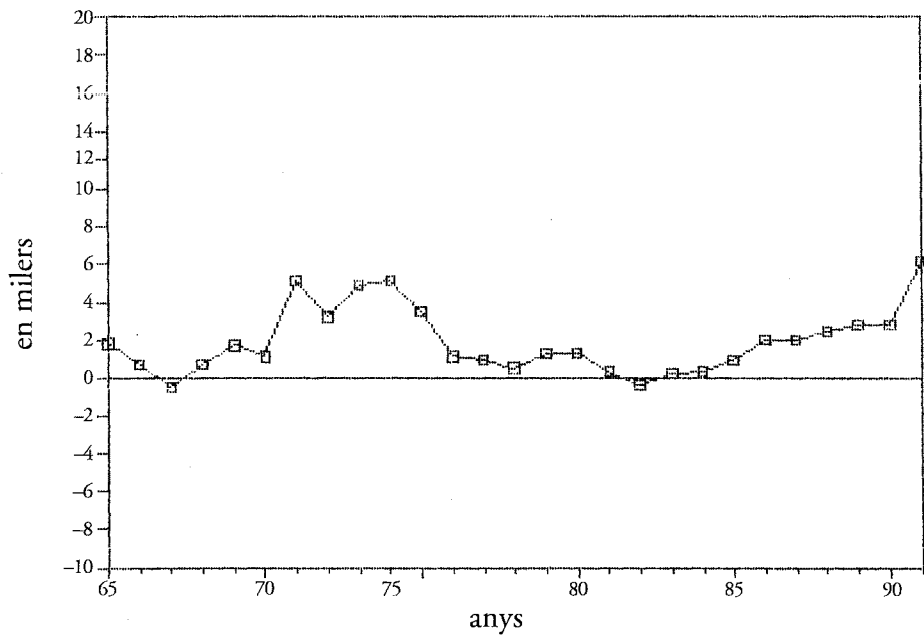
Evolució saldo migratori a Itàlia

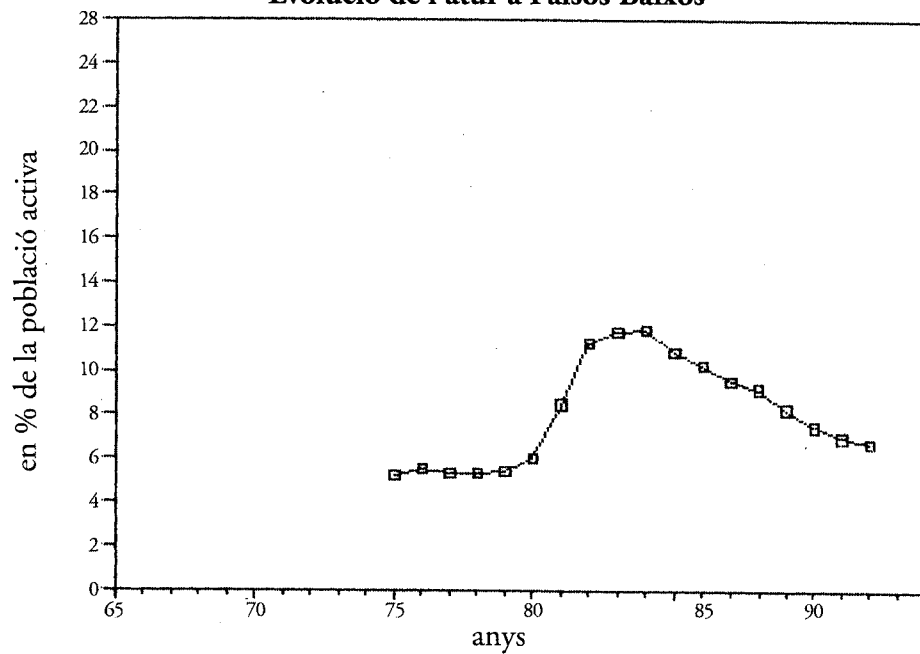
Evolució de l'atur a Luxemburg

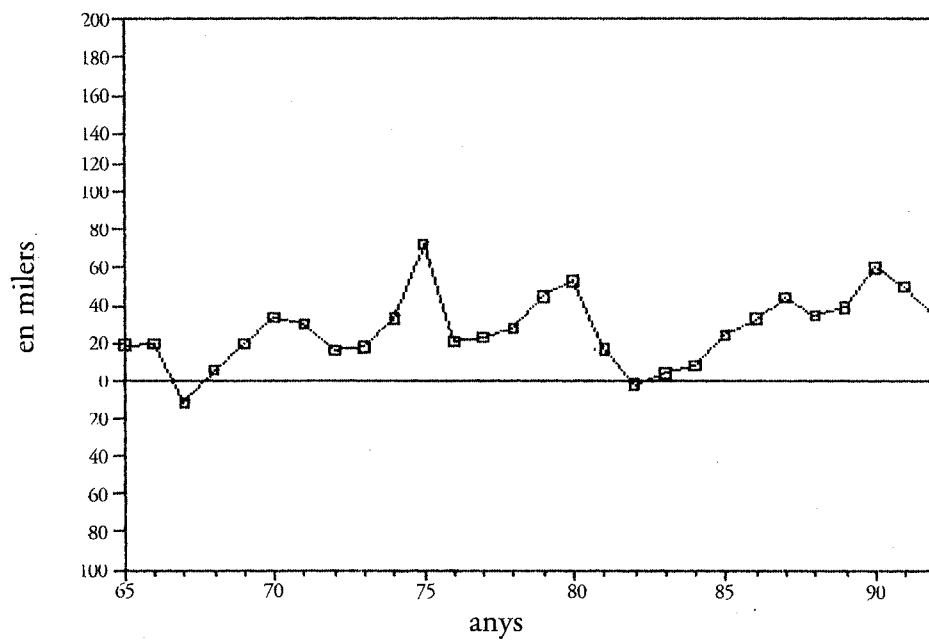
Evolució saldo migratori a Luxemburg

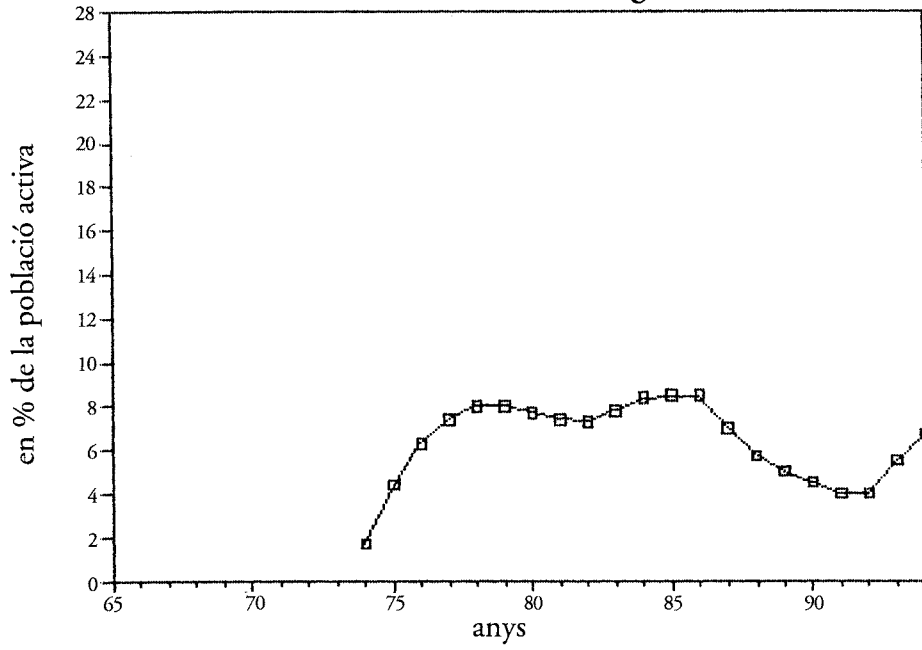
Evolució de l'atur a Països Baixos

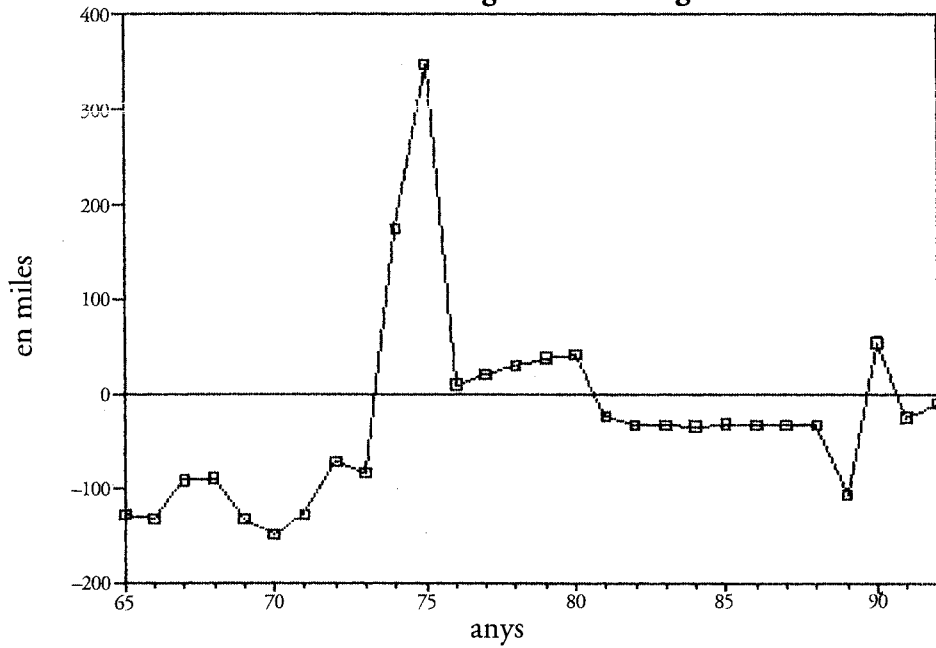
Evolució saldo migratori a Països Baixos

Evolució de l'atur a Portugal

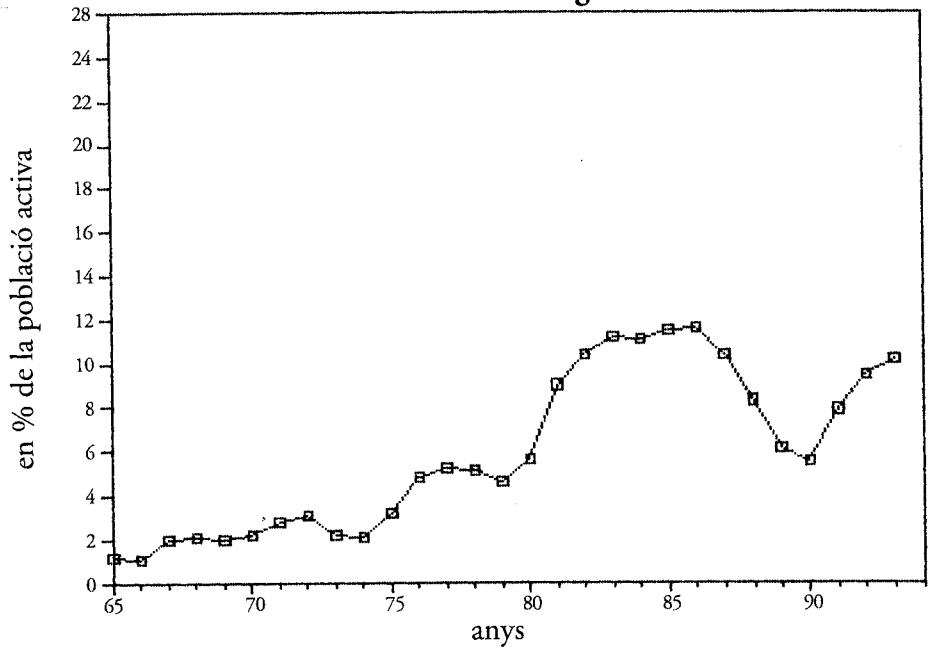

Evolució saldo migratori a Portugal

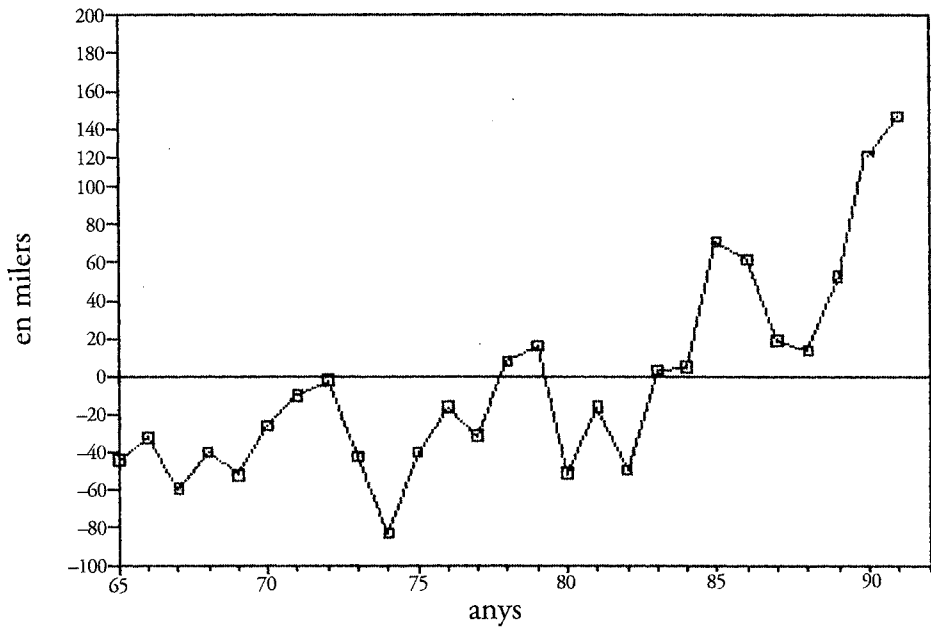

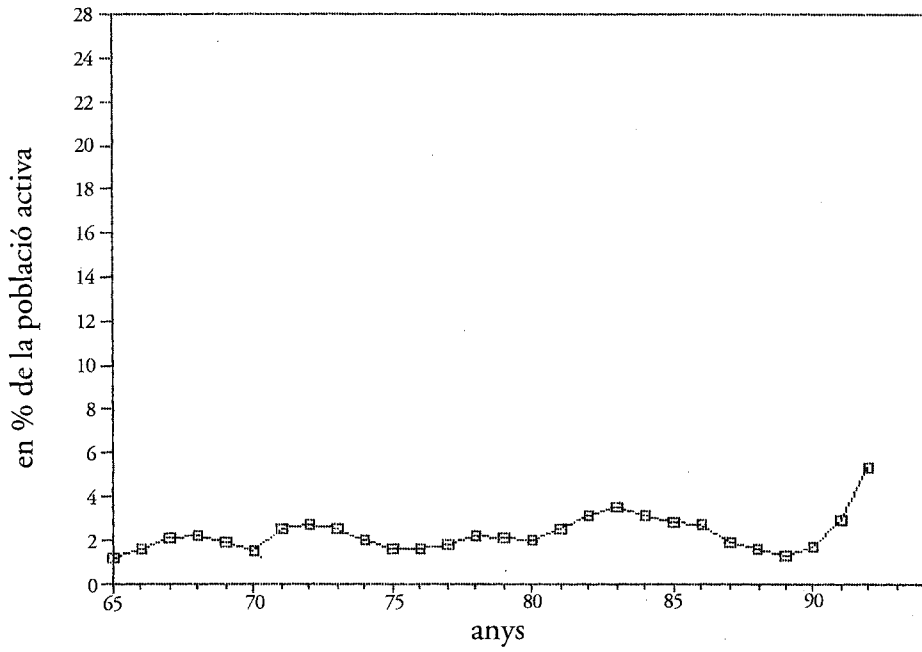
Evolució de l'atur al Regne Unit

Evolució saldo migratori al Regne Unit

Evolució de l'atur a Suècia

Evolució saldo migratori a Suècia

